

Autorstwa: Jacek Graczyk
Współpraca/edycja: Małgorzata Niemkiewicz

KomPAS

czyli

model pomorskiej animacji społecznej

Gdańsk 2022

Island
Liechtenstein
Norway

Active
citizens fund

Projekt realizowany z dotacji programu Aktywni Obywatele – Fundusz Krajowy finansowanego przez Islandię, Liechtenstein i Norwegię w ramach Funduszy EOG.

Spis treści

Wstęp	4
I Animacja społeczna - role i zadania	5
Po co komu animacja społeczna?	5
Obszary animacji społecznej	5
Zastosowania animacji społecznej	6
Pomorska animacja społeczna czyli...	12
My Animatorzy i Animatorzy...	13
Animacja społeczna - pomorski punkt widzenia.	16
Pomorskie doświadczenia, wyzwania, dylematy... i co z nich wynika	17
KomPAS	23
II Nasze wyzwania	24
Tożsamość	25
Wartości	25
Praktyki	26
Wyzwania	27
Wspólnota	28
Wartości	29
Praktyki	30
Wyzwania	31
Aktywność	31
Wartości	32
Praktyki	33
Wyzwania	34
Refleksja	35
Wartości	35
Praktyki	36
Wyzwania	37
III Nasze sceny i metody	39
Miejsca	39
Wartości	39
Praktyki	40
Rekomendacje	42
Dialog	44
Wartości	44
Praktyki	45
Rekomendacje	46

Współpraca	46
Wartości	47
Praktyki	47
Rekomendacje	48
Edukacja	49
Wartości	50
Praktyki	50
Rekomendacje	51
IV Świadczenia animatorów społecznych	52
Ja Animatorka / Animator	52
Ludzie wokół	53
Przestrzeń i społeczność w zmianie	54
Sieci spraw wspólnych	54

Wstęp

Opracowanie to powstało w ramach projektu realizowanego z dotacji programu Aktywni Obywatele – Fundusz Krajowy finansowanego przez Islandię, Liechtenstein i Norwegię w ramach Funduszy EOG. Jest ono odpowiedzią na potrzebę uporządkowania obecnej wiedzy dotyczącej animatora społecznego, jego wartości, metod pracy oraz katalogu potrzebnych kompetencji. Pragniemy, aby wypracowany model posłużył jako drogowskaz na ścieżce wsparcia animatorów. Jest to głos środowiska, które tworzą osoby zaangażowane w rozwój społeczności lokalnych z każdego z trzech sektorów.

Model stanie się według nas podstawą do uwspólniania rozumienia animacji, zarówno przez przedstawicieli/lki sektora pozarządowego, jak i sektora jednostek samorządowych.

Podstawy merytoryczne modelu zostały wypracowane w ramach 10 spotkań. To ponad pół roku pracy zdalnej przedstawicieli 14 różnych organizacji, na różnych stanowiskach z różnym stażem zaangażowania w animację społeczną.

Ostateczna wersja modelu jest wynikiem konsultacji...

I Animacja społeczna - role i zadania

Po co komu animacja społeczna?

Koncepcja animacji społeczno-kulturalnej narodziła się we Francji w latach 60. ubiegłego wieku, choć jej elementy były obecne w praktyce pedagogiki społecznej innych krajów już wcześniej.

Jako pełnoprawne narzędzie zmiany społecznej zawitała do Polski wraz ze zmianami społecznymi początku lat 90., aby następnie rozwinąć się w dwa powiązane, ale odrębnie rozwijane podejścia: animacji kulturalnej i animacji społecznej.

Zachowując niektóre cele czy formy pracy, animacja kulturalna związała się przede wszystkim z lokalnymi instytucjami kultury, a animacja społeczna głównie z sektorem, na nowo zdefiniowanych, organizacji pozarządowych.

Takie były początki, choć na przestrzeni trzydziestu ostatnich lat wszystkie zarysowane powyżej granice były zacierane, a liczba wyjątków i przykładów wzajemnego przenikania stawia je pod znakiem zapytania.

Obszary animacji społecznej

Animacja społeczna zachowała cechy pierwotnych idei, z których się narodziła w Polsce nadając im lokalny kształt i kreując własne podejścia. Przyjrzyjmy się zatem najważniejszym obszarom jej możliwego wykorzystania.

Praktyka animacji społecznej w Polsce pokazuje, że istnieje pięć głównych pojęć, które ją definiują:

- socjalizacja - rozumiana jako proces kształtowania wzorców zachowań i kompetencji społecznych niezbędnych do nawiązywania relacji z innymi ludźmi. W tym ujęciu jest to fundament podejmowania kooperacji i współpracy ważny nie tylko z punktu widzenia umiejętności pełnienia ról społecznych przez konkretnego człowieka, ale także rozwoju wspólnot i społeczności lokalnych,
- integracja - a dokładniej integracja społeczna, czyli proces włączania się człowieka w życie społeczne, rozumienie i funkcjonowanie zgodnie z normami

społecznymi, uzyskiwanie przez niego podmiotowości oraz pełni praw i możliwości rozwoju, które mogły być dla niego niedostępne w wyniku działania mechanizmów wykluczenia,

- edukacja - głównie w wymiarze edukacji środowiskowej oraz edukacji emancypacyjnej. Edukacja realizowana głównie w formach edukacji nieformalnej, nieoficjalnej, samokształcenia czy edukacji akcydentalnej. Specyfiką procesów edukacyjnych w animacji społecznej jest założenie, że dostarczana wiedza pozwala na pozyskanie perspektywy mobilizującej człowieka do zmiany i podnoszenie jego motywacji do aktywności i zaangażowania,
- komunikacja - nie tylko w wymiarze relacji interpersonalnych, ale przede wszystkim w wymiarze społecznym, gdzie komunikacja pozwala gospodarować informacją i wiedzą w celu w pełni uświadomionej i skutecznej zmiany społecznej, przestrzennej, gospodarczej itp. dotyczącej społeczności lokalnej i relacji pomiędzy wspólnotą a jednostką,
- partycypacja - uczestniczenie, głównie w obszarach zarządzania sprawami wspólnoty: społeczności, samorządu terytorialnego, wspólnoty narodowej i europejskiej. Związana między innymi z osobistym zaangażowaniem i pracą na rzecz wspólnot, planowaniem społecznym, demokracją bezpośrednią, dialogiem obywatelskim itp.

Warto dodać, że np. Stowarzyszenie CAL jako prekursor kreowania i wdrażania metodologii animacji społecznej w Polsce, wiąże animację społeczną ściśle z jej funkcjonowaniem w społecznościach lokalnych nadając rozwojowi lokalnemu wymiar społecznościowy. Wydaje się to ważne o tyle, że wiąże animację społeczną z nowoczesnymi podejściami, takimi jak: środowiskowe formy pomocy społecznej, środowiskowa profilaktyka uzależnień, psychiatria środowiskowa czy szeroko pojęte wsparcie lokalnych systemów usług społecznych, ekonomia współdzielenia itp.

Zastosowania animacji społecznej

Specyfika animacji społecznej powoduje, że jest ona przydatna w realizacji różnorodnych zadań związanych z rozwojem kapitału społecznego i wzmacniania empowermentu. Te zaś stanowią podstawy wszelkich społecznych mechanizmów rozwojowych.

Nic dziwnego, że animacja społeczna stała się na przestrzeni ostatnich dwudziestu lat, jeśli nie główną, to przynajmniej wspierającą metodą pracy w wielu obszarach. Dla przykładu warto wymienić kilku najważniejszych, instytucjonalnych "użytkowników" animacji społecznej:

- **III Sektor**, czyli organizacje pozarządowe, dla których w wielu przypadkach animacja społeczna jest kluczową metodą realizowania swojej misji. Nawet tam, gdzie cele statutowe nie odnoszą się wprost do aktywizacji społecznej, animacja staje się niezastąpionym paradygmatem działalności stowarzyszeń i fundacji. Wszystkie wymienione wyżej pojęcia kluczowe dla animacji istnieją w genach organizacji społecznych i stanowią o odrębności tego sektora. Z tych powodów NGO (ang. non governmental organisation - organizacje pozarządowe) to świat, z którego najczęściej rekrutowani są animatorzy społeczni realizujący zadania w różnych sektorach polityk publicznych.
- Lokalne instytucje **kultury**, gdzie animacja społeczna wspiera animację kulturalną, pomaga organizować edukację kulturową oraz zwiększa potencjał społeczności w zakresie organizowania amatorskiego ruchu artystycznego. Uczestnictwo w kulturze wymaga bowiem między innymi kompetencji społecznych, takich jak chociażby zarządzanie własnym czasem. Stąd też potrzeba ożywiania uśpionej otwartości czy ciekawości świata.
- **Edukacja** wspierana przez animację społeczną w dwóch wymiarach:
  - edukacji permanentnej będącej podstawą indywidualnego dostosowania do wymogów cywilizacyjnych naszych czasów oraz tworzenia społeczności uczących się. Odpowiedzialność za tworzenie podstaw takich otwartych systemów edukacyjnych leży po stronie wspólnot samorządowych. Wynika to z istoty procesów globalizacji, którym wszyscy chcąc nie chcąc podlegamy,
  - edukacji instytucjonalnej, gdzie szkoła nie jest jedynym miejscem kształcenia nowych pokoleń, ale staje się moderatorem i koordynatorem lokalnych sieci edukacyjnych, złożonych ze wszystkich lokalnych społecznych instytucji. Trend ten, mimo że obecnie jest mało obecny w polskiej oświacie, wydaje się być jedyną odpowiedzią wobec wyzwań szkoły XXI wieku.
- **Metodyka pracy socjalnej** w Polsce realizowana w instytucjonalnej pomocy społecznej włączyła animację społeczną do katalogu swoich narzędzi już co

najmniej od 2008 roku. Wtedy bowiem powstał model Organizowania Społeczności Lokalnych, którego podstawą stały się wcześniej wypracowane podejścia polskiej animacji społecznej. W ten sposób obok sektora pozarządowego, pracownicy socjalni stali się poważnym zapleczem dla rozwijania myśli animacyjnej w Polsce.

- **Integracja społeczno-zawodowa** to kolejny obszar angażowania animacji społecznej. Problemy wykluczenia lub zagrożenia wykluczeniem społecznym narastają wraz z poszerzaniem się katalogu różnorodnych wykluczeń wpływających także na poziom aktywności zawodowej w Polsce. Podejście animacyjne w tym obszarze zostało w ostatnich latach sprawdzone wielokrotnie, a model, który można hasłowo określić jako: “najpierw aktywność społeczna - potem aktywność zawodowa” okazał się wyjątkowo skuteczny. Co warto podkreślić, jeden z pierwszych innowacyjnych projektów w tym zakresie był realizowany kilka lat temu na Pomorzu, w powiatach kwidzyńskim i sztumskim.
- **Ekonomia społeczna**, a w zasadzie system wsparcia wsparcia ekonomii społecznej, to od lat przestrzeń aktywności animatorów społecznych. Co warto podkreślić, aktywności zawodowej. Sieć Ośrodków Wsparcia Ekonomii Społecznej obok doradztwa biznesowego, prawnego czy księgowego, dysponuje już od kilku lat profesjonalnym wsparciem animacyjnym. Dotyczy ono dwóch sfer: pracy ze środowiskami i liderami w celu wyłonienia grup inicjatywnych, które następnie zakładają podmiot ekonomii społecznej (PES) oraz samorządami i lokalnym otoczeniem społecznym i gospodarczym w celu stworzenia lokalnych rynków usług bądź produktów, na których PES mogą działać.
- **Rewitalizacja** to ciekawy przykład ujawniania potrzeb związanych z animacją społeczną. O ile pierwsza fala projektów rewitalizacji w Polsce realizowanych z zaangażowaniem środków UE stała pod hasłem zmian przestrzennych, o tyle druga miała już zupełnie inny charakter. Ustawa o rewitalizacji z 2015 roku wskazała, że rewitalizacja to jedność aspektów przestrzennych, gospodarczych i społeczno-kulturowych. Praca z mieszkańcami na terenach rewitalizowanych stała się standardem projektów rewitalizacyjnych, a wraz z nim weszła do gry animacja społeczna.

- **Partycypacja mieszkańców** to postulat, który często towarzyszy prawnym rozwiązaniom dotyczącym **kształtowania lokalnych polityk publicznych**. Planowanie społecznościowe, diagnozy społeczne, konsultacje projektowanych rozwiązań, dialog społeczny itp. wymagają zaangażowania mieszkańców, którego w społecznościach lokalnych często brakuje. Wyzwolenie go wymaga podjęcia działań animacyjnych nie tylko nakierowanych na aktywność indywidualnych mieszkańców, ale także na sieciowanie oraz inspirowanie i moderowanie różnorodnych form współpracy.
- **Samorząd terytorialny** to niewątpliwy przejaw sukcesu polskiej transformacji lat 90. ubiegłego wieku. Niestety, nazbyt często we wspólnotach samorządowych skoncentrował się on jedynie wokół demokracji przedstawicielskiej rad różnego szczebla oraz powiązanej z nią administracji. A przecież artykuł 1. ustawy o samorządzie gminnym z 1990 roku stanowi: "Mieszkańcy gminy tworzą z mocy prawa wspólnotę samorządową." Zapis ten stawia wymóg ciągłego poszukiwania nowych form dialogu i współdecydowania w ramach samorządowej wspólnoty, gdzie różne obszary wyzwań wymagają różnych narzędzi demokratycznego wyłaniania ich rozwiązań. Animacja społeczna generująca innowacyjne podejścia aktywizujące mieszkańców, wspierająca współpracę wielosektorową, prowadząca edukację obywatelską itp. to wymarzona metodologia realizacji tego typu zadań.
- **Zrównoważony rozwój lokalny** rozpięty pomiędzy możliwościami i "wytrzymałością": środowiska naturalnego, gospodarki i potrzeb społecznych wymaga działań zapewniających balans między nimi. Jednym ze sposobów uzyskania go jest zmiana społeczna, reorientacja modeli konsumpcji, zwiększanie świadomości i odpowiedzialności za naturę, w której żyjemy... Edukacja środowiskowa, wspólnotowe wytwarzanie wiedzy i rozwiązań, kreowanie nowej kultury społecznej itp. to zadania idealnie wpasowujące się w domenę animacji społecznej
- **Deinstytucjonalizacja usług społecznych (DI)** to aktualne wyzwanie, w którym animacja społeczna odgrywa kluczową rolę. Przeniesienie akcentu odpowiedzialności z instytucji państwa na podmioty społeczne to zadanie poważne i długofalowe. To kontynuacja modernizacji państwa rozpoczęta w latach 90. reformami gospodarczymi i politycznymi. Wdrażanie

deinstytucjonalizacji wymagać będzie głębokiej zmiany społecznej: nastawienia mieszkańców, elastyczności i kreatywności samorządu terytorialnego, intensywnego dialogu obywatelskiego na poziomie państwa. Czas na animację społeczną!

- **Kryzys uchodźczy** pokazał, jak ważna jest **samoorganizacja społeczna i zaangażowanie pojedynczego obywatela**. Bez empatii, kompetencji społecznych, zdolności kooperacji, otwartości i mobilizacji społecznej trudno jest sprostać jakimkolwiek kryzysowi w takim wymiarze. Niestety, prognozy pokazują, że kryzysów tej skali nie będzie brakować. Po kryzysie pandemii COVID, napływie kolejnych fal uchodźców z ogarniętej wojną Ukrainy, rozkręcającym się kryzysie klimatycznym nadchodzą kolejne zagrożenia. Animacja społeczna budująca kapitał społeczny, poczucie sprawstwa obywateli, wspierająca organizację samopomocy to obecnie pierwsza linia reagowania na zagrożenia.

Wskazane wyżej przestrzenie to oczywiście tylko niektóre obszary, w których animacja społeczna sprawdza się doskonale i stwarza szansę na osiągnięcie stawianych celów. Warto zauważyć, że to samorząd terytorialny jest głównym gospodarzem tych obszarów zmiany. I dlatego to właśnie samorząd powinien być głównym orędownikiem rozwoju i stroną wspierającą animację społeczną na swoim terenie.

Warto zauważyć, że zachętą i zobowiązaniem jest polskie prawo, które stanowi fundament działania wspólnot samorządowych. Już pobieżny przegląd aktów prawnych pozwala wskazać kilka pozycji szczególnie powiązanych z misją animacji społecznej:

- **Ustawa o samorządzie gminnym**, która wprowadza między innymi pojęcia infrastruktury społecznej, konsultacji społecznych, wspiera solidarność międzypokoleniową oraz aktywność obywatelską. Wątki społeczne pojawiają się w ustawie kilkanaście razy i rysują obraz gminy jako miejsca aktywnej polityki społecznej.
- **Ustawa o pożytku publicznym i wolontariacie** będąca głównym aktem porządkującym sferę aktywności społecznej w Polsce, pomiędzy wieloma pojęciami i rozwiązaniami tworzącymi bazę do rozwijania animacji społecznej wprowadza także inicjatywę lokalną - pojęcie kluczowe z punktu widzenia współpracy animatorów z samorządem terytorialnym. W art. 2. pkt 4. ustawy

zdefiniowano inicjatywę lokalną jako “formę współpracy jednostek samorządu terytorialnego z ich mieszkańcami, w celu wspólnego realizowania zadania publicznego na rzecz społeczności lokalnej”. Zapis ten wyznacza jeden z głównych kierunków działań animacji jako kształtowania podmiotowości mieszkańców i społeczności lokalnej oraz zarysowuje obszar wspólnej odpowiedzialności, w ramach którego należy ożywić aktywność wymienionych podmiotów.

- **Ustawa o realizowaniu usług społecznych przez centrum usług społecznych (CUS)**, to stosunkowo nowy akt prawny, którego znaczenie ocenimy za jakiś czas. Kluczowe dla animacji społecznej zapisy dotyczą organizowania społeczności lokalnej jako obowiązkowej składowej metodologii pracy CUS. Określenie zadań organizatorów społeczności lokalnej (OSL) wprost nawiązuje do misji i standardów pracy animatorów społecznych tworząc wyraźną furtkę do profesjonalizacji tej funkcji. Animacja społeczna staje się powszechnie płatną usługą, a animator społeczny - “zawodowcem”.
- **Ustawa o rewitalizacji** wskazała doniosłą rolę społecznych aspektów modernizacji zdegradowanych przestrzeni miejskich. Praktyka pokazała, że animacja społeczna na tych terenach znakomicie spełnia oczekiwania ustawodawcy zawarte w ustawie. Obecnie trudno sobie chyba wyobrazić projekt z zakresu rewitalizacji miasta, który by nie przewidywał działań animacyjnych.
- **Ustawa o pomocy społecznej** tworzy przestrzeń do wykorzystywania animacji społecznej w realizowaniu metody środowiskowej pracy socjalnej. Na przestrzeni lat dokonywano prób rozwinięcia tej metody np. w postaci Programów Aktywności Lokalnej (PAL), czy wdrażania w ośrodkach pomocy społecznej (OPS) modelu organizowania społeczności lokalnej. Mimo jednoznacznych dowodów skuteczności tego podejścia w pomocy społecznej, zakres działań w dalszym ciągu jest ograniczony, a praca socjalna w ośrodkach jest zdominowana przez metody pracy z indywidualnym przypadkiem, rodziną i grupą. Wszystko jednak wskazuje na to, że wraz z możliwością przekształcenia OPS w CUS (zgodnie z zapisami wspomnianej wyżej ustawy o realizowaniu usług społecznych przez centrum usług społecznych) animacja społeczna jako zaplecze metody środowiskowej

będzie zyskiwać na znaczeniu, a możliwości i znaczenie animatorów społecznych będą rosły.

- **Ustawa o zapewnianiu dostępności osobom ze szczególnymi potrzebami** pośrednio otwiera możliwości animacji społecznej. Jest jednak miejsce, w którym odnosi się do jej misji wprost. To art. 9. pkt 6., w którym wskazuje się na potrzebę inicjowania “działań na rzecz poprawy świadomości społecznej w zakresie zapewniania dostępności osobom ze szczególnymi potrzebami”. Trudno sobie bowiem wyobrazić bardziej skuteczne podejście w tym zakresie niż animacja społeczna.

Obok istniejących już rozwiązań prawnych, ciekawe perspektywy dla animacji społecznej tworzą także pojawiające się w przestrzeni publicznej koncepcje i zapowiedzi nowych rozwiązań w polityce społecznej w Polsce. Do najbardziej obiecujących należą zapowiedzi dotyczące:

- strategii rozwoju usług społecznych, której projekt jest w trakcie konsultacji. Projekt ten wyznacza cele tworzenia lokalnych systemów usług społecznych i wydaje się, że bez względu na ostateczny kształt strategii, animacja społeczna może być atrakcyjną metodą wsparcia tych zapowiedzi;
- deinstytucjonalizacji (DI), procesu zapowiadanego w wyżej wspomnianej strategii, ale także idei, którą można odnaleźć w wielu innych dokumentach. Działania z zakresu DI zapowiadane są już od pewnego czasu, a w kraju trwa edukacyjne przygotowanie osób i instytucji, które mają za nią odpowiadać. W ostatecznym rozrachunku powodzenie procesu DI będzie zależeć od lokalnej infrastruktury społecznej, a ta - od poziomu kapitału społecznego i zaangażowania mieszkańców w podejmowaniu zadań i odpowiedzialności od instytucji. Możliwe, że właśnie to będzie w najbliższym czasie jedno z najważniejszych wyzwań animacji społecznej;
- ekonomii społecznej i solidarnej, która doczekała się w bieżącym roku ustawy. Zmieni to zapewne zakres i charakter wsparcia oraz zadań stojących przed ekonomią społeczną i solidarną... oraz animatorami, którzy już w tej chwili są z nią związani;
- przeciwdziałania wykluczeniom jako stały element polityki społecznej państwa. Warto jednak zwrócić uwagę, że pojawiają się nowe perspektywy diagnozowania źródeł wykluczenia (np. wykluczenie z kultury, energetyczne, z powodu utraty znaczenia), a wraz z nimi nowe grupy wykluczonych lub

zagrożonych wykluczeniem... i konieczność ich aktywizacji na drodze wychodzenia z wykluczenia. Tu także animacja społeczna jest i dalej będzie niezbędnym elementem prowadzonych procesów;

- profesji pomocowych to kategoria, która ma porządkować zawodowe standardy pracy wszystkich w różnorodny sposób wspierających zawodowo innych. W najbliższym czasie zostaną rozpoczęte prace nad stosowną ustawą, a dzięki niej możliwe, że zostaną także uregulowane najważniejsze kwestie związane z zatrudnieniem i rozwojem profesji animatora społecznego.

Pomorska animacja społeczna czyli...

Filarem pomorskiej animacji społecznej są organizacje pozarządowe. Zasoby III Sektor na Pomorzu to ok. 9 tys. organizacji pozarządowych, niemal 15% z nich prowadzi działalność gospodarczą.

<https://rops.pomorskie.eu/wp-content/uploads/2022/04/Wieloletni-Pr.Wspolpracy-na-lata-2022-2025.pdf>

Animatorzy społeczni pracują także w:

- 4 pomorskich Ośrodkach Wsparcia Ekonomii Społecznej (OWES),
- Ośrodkach Pomocy Społecznej, Centrach Usług Społecznych realizujących zadania OSŁ,
- projektach rewitalizacyjnych - np. rewitalizacja w gdańskiej dzielnicy Orunia,
- domach i klubach sąsiedzkich,
- społecznościach lokalnych,
- w niektórych "branżach": kultura, sport itp.

To oczywiście nie wyczerpuje animacyjnej "listy obecności" na Pomorzu. Trudno oszacować liczby, ale rolę osoby animującej społeczności przyjmują na siebie także ludzie różnych zawodów: nauczyciele, pracownicy lokalnych instytucji kultury a także osoby na emeryturze, które traktują tę aktywność jako realizację swojej naturalnej aktywności społecznej.

Przyjrzyjmy się tej aktywności z dwóch perspektyw: osób, które animację prowadzą i elementów metod, które na Pomorzu okazują się być skuteczne.

My Animatorki i Animatorzy...

Osoby, które trafiają do animacji społecznej mają za sobą różne “drogi dojścia”. Czasem jest to kwestia świadomego wyboru, naturalnej konsekwencji wrodzonych cech charakteru i osobistych pasji, kiedy indziej - jeden z etapów rozwoju zawodowego i osobistego. Niezależnie w jaki sposób znajdziemy się w roli animatora stoją przed nami trzy drogi realizowania animacyjnej misji:

- droga roli społecznej pełnionej społecznie (zazwyczaj nieodpłatnie) obok podstawowych ról zawodowych np. nauczyciela czy pracownika społecznego. To ścieżka ludzi z rozbudzoną i ugruntowaną potrzebą aktywności społecznej, która jest wartością samą w sobie i często jest realizowana w sposób intuicyjny, na bazie własnej charyzmy i zaangażowania;
- droga profesji wykonywanej w ramach różnych zawodów takich jak np. animatorzy OWES, animatorzy sąsiedztwa w ramach rewitalizacji miast, czy organizatorzy społeczności lokalnych pracujący w ośrodkach pomocy społecznej lub centrach usług społecznych;
- droga prowadzenia animacji społecznej w ramach projektów społecznych realizowanych przez organizacje pozarządowe. Praca metodą projektów narzuca nieregularność zatrudnienia, często duże rozproszenie działań i aktywności w wielu projektach, prymat rezultatu nad procesem itd. Jest to więc aktywność na poły społeczna, na poły zawodowa.

Z doświadczeń pomorskiej animacji społecznej wynika, że dominuje model trzeci, który można nazwać “zaangażowanym profesjonalistą”. Warto przy tym podkreślić, że sam wybór formy pracy animatora społecznego nie decyduje o jakości i skuteczności tej pracy, jest to jedynie kwestia osobistego wyboru każdego animatora czy animatorki.

Innym istotnym rozróżnieniem podejść animacyjnych jest dominujący paradygmat pracy animacyjnej:

- Praca skoncentrowana na wyzwaniach/problemach/potrzebach to animacja społeczna związana głównie z wątkami pomocy społecznej czy działalności charytatywnej. Punktem wyjścia jest diagnoza problemów i/lub deficytów w społeczności, a proces animacji to wspieranie aktywności mieszkańców w celu ich zmniejszenia lub całkowitej likwidacji.

- Praca skoncentrowana na zasobach i potencjałach to animacja, która diagnozuje przede wszystkim zastane lokalne bogactwo przestrzeni, talentów, relacji czy pasji i koncentruje się na ich wykorzystaniu w generowaniu energii społecznej. Podejście to opisano szczegółowo w modelu [ABCD](#).

Z dyskusji towarzyszących tworzeniu tego modelu wynika, że w ujęciu pomorskim charakterystyczne są trzy podejścia:

1. zdecydowana większość działań animacyjnych na Pomorzu jest skoncentrowana na wykorzystywaniu lokalnych zasobów i potencjałów społecznych,
2. istnieje trudność w precyzyjnym rozdzieleniu w praktyce ww. paradygmatów, a świat animacji pomorskiej płynnie przechodzi pomiędzy nimi,
3. nawet jeśli punktem wyjścia jest wrażliwość na problemy i wykluczenia społeczne, to w procesach animacyjnych i tak chętnie i często poszukuje się rozwiązań opartych o zasoby i potencjały lokalne.

Należy podkreślić, że oba paradygmaty są obecne w metodologii animacji społecznej i oba wykazały swoją skuteczność. To, co przesądza o atrakcyjności “pracy na zasobach”, to kwestia atrakcyjności atmosfery, w jakiej przebiegają procesy animacyjne - jej lekkości i wielkiego potencjału nadziei, której źródło bierze się z odzyskanego empowermentu.

Animator społeczny to jedna z wielu ról zmiany społecznej. Warto pamiętać, że obok animatora wśród ról aktywizujących obecne są jeszcze takie jak: lider, facylitator czy moderator. Obecnie rozrasta się także katalog ról edukacyjnych, takich jak: trener, mentor, tutor itd. Coraz większego znaczenia nabierają również role diagnostyczne, planistyczne czy polityczne, szczególnie w odniesieniu do lokalnych polityk publicznych. Wszystkie one posiadają swoje jasno określone cele, wymagane kompetencje i metodologie pracy.

Z powyższego wynikają dwa podejścia do animacji społecznej. Pierwsze zakłada włączanie do katalogu animatora społecznego narzędzi z domeny innych ról zmiany społecznej. Drugie - tworzenie zespołów interdyscyplinarnych złożonych z osób różnych perspektyw zmiany społecznej. W ten sposób animacja społeczna staje się obszarem nieustannej edukacji animatorów oraz doskonalenia organizacji współpracy wokół wspólnych celów społecznych.

Ramy specyfiki animacji na tle innych ról kreowania zmiany społecznej wyznacza szereg funkcji pracy animacyjnej. Są to przede wszystkim:

- aktywizacja mieszkańców i włączanie ich w procesy społeczne przez tkanie sieci relacji pomiędzy ludźmi, ale także pomiędzy jednostkami a instytucjonalną infrastrukturą ich środowiska lokalnego,
- wspieranie mieszkańców w realizowaniu celów określonych przez społeczność; ta funkcja zakłada, że działanie animatora to jedynie pomoc, a nie liderekie przejmowanie odpowiedzialności za społeczność,
- organizacja edukacji środowiskowej rozumianej jako lokalna gospodarka wiedzą, wspólnotowe wytwarzanie wiedzy i społecznościowa edukacja wzajemna; dominujące formy to edukacja w działaniu czy edukacja przez rozwiązywanie problemów,
- tworzenie systemów motywacji opartych o docenianie wysiłku i zaangażowania mieszkańców oraz odpowiadanie na potrzeby "indywidualnych nagród", w większości budowanych w oparciu o modele komunikacji interpersonalnej, która upodmiotawia uczestników procesu zmiany społecznej,
- wzmacnianie ludzi przez delegowanie kompetencji i cedowanie przez instytucje samorządu lokalnego odpowiedzialności na mieszkańców; wiąże się to z procesem zwiększania partycypacji społecznej i publicznej na samoorganizujących się obywateli,
- demokratyzacja aktywności społecznej przez dbanie o równość szans osób wykluczonych lub zagrożonych wykluczeniem; to szczególnie ważna perspektywa widzenia skuteczności animatora, gdzie priorytetem jest powszechność zaangażowania, a w mniejszym stopniu jakość efektów społecznego działania,
- organizacja społecznościowej oceny i ewaluacji podejmowanych działań to w Polsce szczególnie wrażliwa funkcja animacji. Pomimo długoletnich zmian, kwestie audytu i kontroli w dalszym ciągu przyjmowane są w Polsce nieufnie. A przecież przełamanie tej nieufności i wyciągnięcie wniosków zarówno z sukcesów, jak i porażek to podstawa rozwoju i modernizacji. Animator społeczny staje się w tej sytuacji gwarantem bezstronności i podejścia, które mówi że "sprawdzamy nie dlatego, że coś było źle, tylko po to, żeby było lepiej".

Pomorscy animatorzy społeczni sprawnie poruszają się pomiędzy tak opisanymi funkcjami tej roli. To, co zwraca uwagę, to tło wartości, z których czerpią inspirację

do pracy. A jest to przede wszystkim poczucie obywatelskiej podmiotowości i naturalny społecznościowy charakter ich pracy. Wypowiedź jednej z uczestniczek spotkań towarzyszących przygotowaniu tego wydawnictwa najlepiej charakteryzuje to podejście: "To nie przypadek, że ruch pierwszej "Solidarności" powstał właśnie w Gdańsku, na Pomorzu".

Animacja społeczna - pomorski punkt widzenia.

Powyższy portret animatora społecznego, ról i funkcji należy uzupełnić o opis kluczowych elementów pomorskiej animacji społecznej.

W trakcie spotkań przyjęto, że praca w ramach animacji wyznacza trzy obszary, w których spełnia się aktywizowanie społeczności lokalnych:

1. Współpraca, która ma różne odcienie i formy. Jest więc przede wszystkim umową społeczną pozwalającą określić jej cele, charakter, reguły, sposób dzielenia odpowiedzialności, porażki i sukcesy. Zawiera się tę umowę w imię uzyskania efektu synergii i możliwości dostępu do różnorodnych zasobów i kompetencji partnerów. Szczególnie wartościowa jest współpraca międzysektorowa, która obok wymienionych już szans i możliwości stwarza także okazję do uczenia się różnorodnych kultur organizacyjnych i budowania międzysektorowej kultury zaufania.
2. Konfrontacja celów czy wartości zawsze powoduje napięcia społeczne. Dotyczy to zarówno relacji pomiędzy mieszkańcami, jak i konfliktów na linii obywatele - administracja czy obywatele - biznes. Dlatego zarządzanie konfliktem jest trwałym elementem animacji społecznej. Rodzi to szereg wyzwań począwszy od skutecznej diagnozy problemów i scen konfliktu w społecznościach lokalnych, przez wybór i zastosowanie skutecznych narzędzi negocjacji, aż po etyczne wyzwania, takie jak kwestie niezależności animatora, konieczność wyrównywania szans stron sporu. To, co wyróżnia animację społeczną od innych podejść modernizacyjnych, to widzenie w konflikcie pozytywnej energii, którą można wykorzystać na rzecz zmiany społecznej. Bunt, opór, niezgoda mogą być otwarciem drogi w kierunku współpracy i zmodyfikowania ważnych dla społeczności obszarów.
3. Nie ma zmiany bez wizji tego, co możliwe. Edukacja to sposób oglądania tych możliwości. Dlatego edukacja jest najważniejszym narzędziem i obszarem

kreowania zmiany i pobudzania aktywności mieszkańców w myśl prawdy, że wiedzieć to móc. Społeczności uczące się to nie tylko suma jednostek nabywających nowe kompetencje czy poznających nową wiedzę. To także środowisko wytwarzające wiedzę i poznające możliwości tego, co już znane np. poznanie i wykorzystanie instytucji działających na danym terenie.

W tym miejscu dochodzimy do prostej, ale kluczowej konstatacji: animacja społeczna to praca ze społecznościami. W praktyce animacji pomorskiej oznacza to zarówno społeczności terytorialne, które definiowane są głównie przez specyfikę terenu, na której funkcjonują (np. społeczności, z którymi pracujemy w ramach projektów rewitalizacyjnych) oraz społeczności kategoriale określone charakterem łączących wyzwania, doświadczeń czy cechami społeczno-kulturowymi (np. społeczności, z którymi pracujemy w ramach projektów integracji społeczno-zawodowej, wsparcia grup wykluczonych lub zagrożonych wykluczeniem).

Perspektywa społecznościowa ma swoje konsekwencje. Gdyby trzeba było jednym słowem określić istotę uprawianej przez nas animacji społecznej to byłoby to słowo - SPOTKANIE.

Spotkanie leży u podstaw animacji zarówno w sensie jej misji, jak i w sensie bardzo konkretnej wytycznej do jej skutecznej realizacji. W sensie wartości podstawowej spotkanie wiążemy z bliskością, szansą poznania, tworzenia relacji i wychodzenia sobie naprzeciw.

Operacyjnie spotkanie jest dla nas wyzwaniem na trzech poziomach:

- organizowania przestrzeni przyjaznych dla spotkania, zarówno tych otwartych jak podwórka, ogrody czy ulice, jak i zamkniętych jak świetlice czy miejsca aktywności,
- metody “wyciągania z monologu i wciągania w dialog”, co oznacza konieczność panowania nad procesami grupowymi czy poszukiwania, kreowania i stosowania różnych narzędzi dialogu,
- kultury społecznej, która zakłada, że bywamy w równym stopniu gośćmi, jak i gospodarzami spotkań, że mamy potrzebę spotkań, że dialog i namnażanie dobrych relacji nie jest ciągiem incydentalnych wydarzeń, ale procesem, który stale się dzieje w naszych społecznościach.

Pomorskie doświadczenia, wyzwania, dylematy... i co z nich wynika

Przyjrzyjmy się kilku przykładom działań z zakresu animacji społecznej na Pomorzu. Pomoże to lepiej zobrazować i opisać świat naszej aktywności.

Przykład 1

Zrównoważony rozwój: działania Stowarzyszenia Eko-Inicjatywa z Kwidzyna realizowane w zakresie ochrony przyrody, edukacji ekologicznej i animacji społecznej. Stowarzyszenie działa na rzecz rozwoju lokalnego organizując m.in. warsztaty, spacer, spotkania czy półkolonie dla dzieci, a wszystko w ramach realizacji hasła "z ludźmi i dla ludzi".

<https://ekokwidzyn.pl/>

Przykład 2

Rewitalizacja: projekt Ożywiony Lębork "Nowy Świat" prowadzony przez partnerstwo, w skład którego wchodzi Gmina Miasto Lębork, Stowarzyszenie EDUQ, Wielkopolskie Stowarzyszenie Kuratorów Sądowych oraz Stowarzyszenie Przyjaciół Osób Niepełnosprawnych przy SOSW w Lęborku OTWARTE DRZWI. Jednym z działań jest utworzenie Centrum Animacji Społecznych jako propozycji dla mieszkańców obszaru rewitalizowanego. W Centrum odbywają się m.in. otwarte bezpłatne zajęcia językowe dla dzieci i młodzieży, warsztaty dla dorosłych, spotkania integracyjne itp.

<https://www.eduq.pl/projekty/aktualne-projekty/ozywiony-lebork-nowy-swiat-uslugi-spoeczne-dla-mieszkancow-obszaru-rewitalizacji/>

Przykład 3

Praca socjalna: Organizatorzy Społeczności Lokalnej zatrudnieni w Miejskim Ośrodku Pomocy Rodzinie w Gdańsku, którzy ze swoimi działaniami trafiają do środowisk wymagających wsparcia. Ponadto już przez ponad rok animują działania Domu Sąsiedzkiego przy ul. Zakopiańskiej próbując przygotować lokalne organizacje pozarządowe do przejęcia prowadzenia domu.

<https://www.facebook.com/pages/category/Community/Animatorzy-MOPR-Gda%C5%84sk-109292437412738/>

Przykład 4

Ekonomia społeczna: - OWES w Debrznie prowadzony przez Stowarzyszenie na rzecz rozwoju miasta i gminy Debrzno.

W ofercie OWES znajduje się animacja, która ma przede wszystkim wymiar aktywizacji zawodowej osób borykającymi się ze szczególnymi trudnościami na rynku pracy. Animacja realizowana jest przez usługi wspierające rozwój ekonomii społecznej: rozwój partnerstwa lokalnego, tworzenie i wspieranie grup inicjatywnych, pozyskiwanie i kształcenie lokalnych liderów.

<http://stowdeb.pl/>

Przykład 5

Partycypacja mieszkańców: Diagnoza lokalnych potrzeb kulturalnych i potencjału kulturotwórczego gminy Luzino. Diagnozę przeprowadzono w oparciu o szerokie zaangażowanie mieszkańców gminy: przeprowadzono warsztaty badawcze m.in. z mieszkańcami kilku wsi oraz w 3 szkołach, wywiady grupowe z lokalnymi organizacjami pozarządowymi, wywiady indywidualne z kilkoma przedstawicielami mieszkańców, ankiety (wypełnione przez 200 osób), sondę uliczną, spacer badawczy i tzw. "rozpytki" czyli krótkie rozmowy na ulicy.

<https://gok.luzino.eu/raport-z-diagnozy-lokalnych-potrzeb-kulturalnych-i-potencjalu-kulturotworczego-gminy-luzino/>

Przykład 6

Fundusze-mikrogranty: Gdański Fundusz Młodzieżowy prowadzony przez Stowarzyszenie Morena pozwala na działalność grup nieformalnych. Realizacja ich pomysłów musi wspierać środowisko lokalne. Minigranty pomagają aktywizować grupy młodzieży do działania na rzecz lub/i z udziałem społeczności lokalnej.

<http://morena.org.pl/projekty/gdanski-fundusz-mlodziejowy/>

[katalog praktyk PAS](#)

Z analizowanych przykładów wynika lista kilku kluczowych wyzwań, które stają przed animacją.

Po pierwsze, animacja społeczna to praca w świecie różnorodnych wartości. Podstawą działania jest coś, co można nazwać "kontraktem wartości", a więc wspólnie wyłonionym katalogiem ważnych spraw i idei, wokół których gromadzi się społeczność. Ten kontrakt wyznacza istotne granice tego, co możliwe i dopuszczalne w animacji społecznej.

Stawia to także osobiste wyzwania dla etyki pracy animacyjnej: wymaga pogodzenia osobistych przekonań i wartości animatora z tym, co bliskie mieszkańcom, z którymi pracuje. Poglądy polityczne, religijne, wizja państwa opiekuńczego, rozumienie praw i wolności... to tylko niektóre z nich.

Bywa, że animacja społeczna ze swojej natury wpisana w zmianę społeczną uruchamia aktywność ludzi, którzy zmiany chcą uniknąć, którzy stawiają opór wobec modyfikacji czy przebudowy ich świata. To ponownie stawia pytania o osobiste motywacje animatora i o wyzwania związane z naturalnym wypaleniem w pracy wymagającej ciągłych kompromisów, także z własnymi punktami odniesienia.

Wreszcie, w świecie wartości opisujących pracę animacyjną ze społecznością kluczowe pytanie dotyczy granic pracy z indywidualnym mieszkańcem. Bywa bowiem i tak, że zyskując zaufanie ludzi jesteśmy przez nich zapraszani do ich głęboko intymnych światów. Tam okazuje się, że pomoc z naszej strony nie jest możliwa, nie ze względu na brak chęci wsparcia, ale ze względu na brak wymaganych kompetencji zawodowych, np. gdy w grę wchodzi konieczność terapii psychologicznej.

W tej sytuacji granice naszej odpowiedzialności wobec indywidualnych osób opisują trzy zadania:

- pomoc w odnalezieniu miejsca w społeczności, co często wymaga wspólnego wypracowania pretekstów do zwyczajnego wyjścia z domu i w nawiązaniu najprostszych relacji sąsiedzkich,
- włączenie osoby w aktywność różnorodnych grup i działań społecznych, zgodnych z jej katalogiem wartości, potrzeb i/lub zagospodarowaniem jej osobistych kompetencji, pasji i talentów,
- skuteczne przekierowanie i pomoc w dotarciu do specjalistów mogących wesprzeć człowieka w przypadku szczególnie skomplikowanych wyzwań grożących wykluczeniem społecznym, takich jak np. zdrowie, niepełnosprawność, niewydolność wychowawcza, bezrobocie, uzależnienia itp.

W trakcie praktykowania animacji społecznej na Pomorzu wyłonił się zestaw ogólnych reguł, które pozwalają na skuteczną pracę aktywizującą. Najważniejsze z nich to:

- Indywidualne podejście do problemu/grupy/kluczowych tematów. To praca na indywidualnych przypadkach, gdzie nawet stosowanie sprawdzonych narzędzi animacyjnych zawsze podlega weryfikacji, a nawet modelowania tak, jakby był to “pierwszy raz”.
- Wypracowywanie w społeczności wspólnych rozwiązań przy zachowaniu zasady win-win. Dbałość o rozwiązania, które satysfakcjonują wszystkie strony.
- Zasada powszechnie stosowanej edukacji, w tym edukacji środowiskowej skoncentrowanej przede wszystkim na:
  - zachęcaniu i tworzeniu możliwości do nauki i osobistego rozwoju uczestników działań,
  - nieustannej edukacji własnej animatora,
  - tworzeniu warunków do funkcjonowania społeczności uczących się.
- Ujawnienie i wykorzystanie istniejących zasobów kompetencji i sprawczości oraz wspieranie nimi animacji przez np. administrację samorządową, radnych, liderów lokalnych, lokalne instytucje i organizacje oraz specjalistów tam pracujących.
- Dbanie o jakość procesów społecznych dziejących się w trakcie pracy animacyjnej ze szczególnym uwzględnieniem:
  - tworzenia przestrzeni, w których ludzie będą czuli się na tyle bezpiecznie, by dzielić się swoimi spostrzeżeniami, opiniami, pytaniami, obawami,
  - wspierania i budowanie między ludźmi relacji przez wspieranie ich, objaśnianie zasady efektywnego komunikowania się i organizowanie społecznych treningów procesów grupowych,
  - dbania o zasadę kolegalności w podejmowaniu decyzji i wyznaczaniu kierunków działania oraz decydowania o strategiach i regułach komunikacji,
  - trzymania się roli animatora i wspieranie liderów, a nie przejmowanie ich kompetencji,
  - wypracowania wewnętrznych mechanizmów animatora cieszenia się ze wspólnego sukcesu, kiedy pada z ust mieszkańców: „tośmy to zrobili”. Kluczowe jest wypracowanie odrębnych kategorii i wskaźników

sukcesu społeczności i sukcesu animatora, który z nią pracuje. To jeden z ważniejszych elementów profesjonalizacji pracy animatora.

- rytuałów zakończenia wspólnej pracy - podsumowania, podziękowań, nagradzania, wspólnego świętowania itp.
- Zachowywanie uważności na dynamikę społeczności np. śledzenie konfliktów/sporów, które się pojawiają w procesie i traktowanie ich jako źródła informacji, które mogą mieć wpływ na skuteczność realizacji zakładanych celów.
- Ze strony animatora: staranie się o zachowanie dystansu do animowanej rzeczywistości – z lotu ptaka można zobaczyć więcej. Warto syntetyzować szeroką wiedzę o świecie i własne doświadczenia kulturowe z tym, co dzieje się “tu i teraz”.

Dylematy, które towarzyszą pomorskiej animacji społecznej dają się ogólnie podzielić na dwa obszary:

- dotyczące animacji społecznej realizowanej w warunkach szerokich wyzwań społecznych, takich jak np.:
  - starzenie się społeczeństwa,
  - kryzys epidemiologiczny,
  - kryzysy wywołane wojną tuż za wschodnią granicą: kryzys uchodźczy, nowa struktura społeczna, kryzys gospodarczy itd.,
  - kryzys klimatyczny,
  - redefinicja priorytetów państwa,
  - nowe źródła wykluczenia (np. wykluczenie z powodu utraty znaczenia),
- nawiązujące do poszukiwań modernizacji i kreowania nowych podejść metodologicznych oraz zapewnienia odpowiednich zasobów i możliwości ich realizacji, w tym np.:
  - deinstytucjonalizacja,
  - lokalne systemy usług społecznych,
  - nowe formaty centrów społecznościowych,
  - systemy finansowania animacji,
  - organizacyjne i instytucjonalne formy realizowania animacji społecznej,
  - profesjonalizacja animatorów społecznych.

Warto zaznaczyć, że ostatnie lata znacznie zwiększyły dynamikę społeczną, stąd też kwestia koniecznej elastyczności i kreatywności animacji społecznej i rezyliencji animatorów.

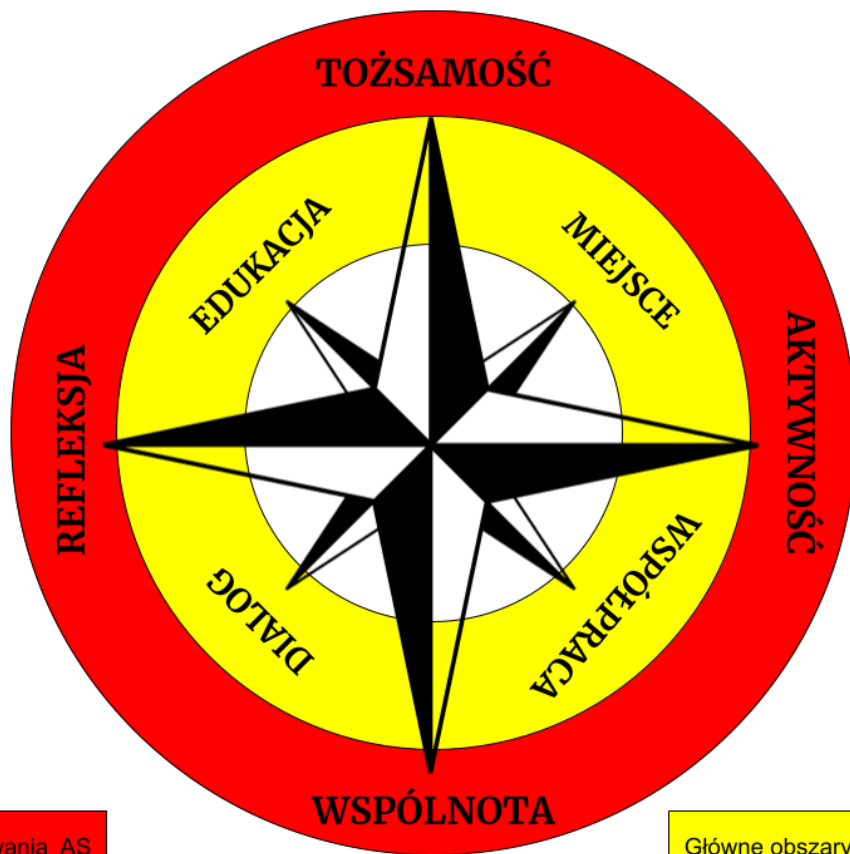
KomPAS

Pomorski Kompas Animacji Społecznej jako opis regionalnego modelu animacji ma swoją strukturę. Jej wizualizacja i symbolika to odwołanie do "róży wiatrów" wyznaczającej nasze kierunki poszukiwań i dróg wyznaczonych przez naczelną wartość animacji w pomorskim ujęciu.

Nasza "roża kompasowa" wyznacza kierunki w dwóch obszarach, które decydują o skuteczności animacji społecznej:

- Pierwszy - to obszar głównych wyzwań (krąg w kolorze czerwonym), które stoją przed animacją społeczną na Pomorzu w najbliższych latach i obejmuje on takie pojęcia jak:
  - Tożsamość
  - Wspólnota
  - Aktywność
  - Refleksja
- Drugi - to krąg metod i narzędzi (na ilustracji w kolorze żółtym), którymi animacja społeczna realizuje swoje cele. A należą do nich:
  - Edukacja
  - Współpraca
  - Fenomen Miejsca
  - Dialog

Wszystkie te pojęcia omawiamy w dalszej części modelu. W tym miejscu należy jednak zaznaczyć, że o ile żółty Krąg Metodyki to nasza propozycja gotowa do zastosowania, to czerwony Krąg Wyzwań jest zaproszeniem do indywidualnej refleksji i decyzji co do wartości i priorytetów bliskich konkretnemu animatorowi. Jest bowiem w animacji przestrzeń, w której osobowość, charakter i poglądy animatora mają znaczenie fundamentalne, a sukces zależy od ich uświadomienia i spójnej, osobistej myśli animacyjnej każdego z nich.

Główne wyzwania AS

Główne obszary/metody AS

II Nasze wyzwania

Świat wyzwań stających przed animacją społeczną jest bogaty i różnorodny. Rzeczą bowiem dotyczy procesów zmiany społecznej, które w swojej naturze zawierają dynamikę i mają złożony charakter. W dyskusjach nad modelem funkcjonowania pomorskiej animacji społecznej zdecydowaliśmy, że opis tej sfery uporządkujemy w czterech zakresach: tożsamości, wspólnoty, edukacji i refleksji.

Ten obszar ma dwie zasadnicze cechy:

Jest sferą, w której więcej jest pytań niż odpowiedzi, albo inaczej rzecz ujmując - odpowiedzi mogą być różnorodne i zależą od świata wartości animatora i społeczności, w której pracuje. Najważniejsze więc, aby umieć stawiać pytania i potrafić prowadzić dialog w celu wspólnego znalezienia odpowiedzi.

1. Pojęcia, które przywołujemy są jakby granicami opisującymi według nas przestrzeń, w której dzieje się animacja społeczna. Z jednej strony granicami są indywidualne poczucie tożsamości człowieka i świat jego wewnętrznej refleksji. Z drugiej - jest społecznościowe budowanie wspólnoty i prowadzenie edukacji, która ma twarz społeczności uczącej się.

Przyjrzyjmy się zatem temu, co w animacji jest domeną indywidualnej, a co społecznej zmiany.

Tożsamość

Tożsamość, jak ją widzimy, to sposób, w jaki człowiek widzi samego siebie, swoje relacje z innymi ludźmi, stosunek do tradycji i kultury, w której żyje. Dotyka jego kompetencji moralnych, społecznych i osobistej kondycji psychofizycznej.

Słowem kluczowym jest słowo "poczucie". Poczucie przynależności lub obcości, poczucie wolności lub zniewolenia, poczucie wpływu lub bezradności itp.

Działania animacyjne nakierowane są na to, aby przez aktywność w społeczności znaleźć osobiste odniesienia uświadamiające własne "poczucia" i, w miarę potrzeb, ewentualnie ukształtować je na nowo.

Wartości

Ze względu na charakter materii i charakter animacji społecznej, działania wspierające kształtowanie się tożsamości wiążą się z takimi kluczowymi pojęciami jak:

- Glokalność oznaczająca w praktyce lokalne poszukiwanie tożsamości z uwzględnieniem globalnego charakteru dużej części wyzwań, które przed nami stają,
- Wartości wynikające z własnego doświadczenia, wychowania, procesów akulturacji itd.,
- Role społeczne, które realizujemy - ich ilość i jakość spełniania,
- Bezpieczeństwa i dobrostan - to jak je definiujemy i poczucie, w jakim stopniu są realizowane,
- Wiedza: o światach dalekich i bliskich, źródłach kultury w jakiej wznosimy, ludziach i tym, co się między nimi dzieje, możliwych relacjach z naturą i światem nieożywionym itd.

Ten katalog musi być dla animatora zawsze otwarty, a jego analiza zawsze pełna szacunku dla tego, co przynoszą ludzie w bagażu własnego życia.

Obok szacunku i otwartości jedną z najważniejszych wartości towarzyszącej pracy animacyjnej w tym zakresie, musi być gotowość uczenia się animatora - uczenia się widzenia i rozumienia indywidualnych światów, w którym żyją członkowie społeczności z którą pracujemy.

Praktyki

Animacja społeczna na Pomorzu, w kontekście budowania tożsamości, odnosi się przede wszystkim do:

- miejsca, a właściwie miejsc zarówno tych zamkniętych jak np. domy sąsiedzkie, jak i przestrzeni otwartych jak np. podwórka lub ulice,
- rodziny jako uniwersalnej wartości i wspólnoty charakterystycznej, zarówno dla kultury społecznej Pomorza, jak i instytucji, w której dostrzega się także współczesny potencjał na rzecz zmiany społecznej,
- odrębności kulturowej Pomorza, jej różnorodności i społecznego papierka lakmusowego zmian, które zachodziły w ostatnich dziesięcioleciach, a które związane były z migracjami czasu wojny i lat powojennych,

- osobistej podmiotowości nawiązującej do budowania społeczeństwa obywatelskiego, partycypacji społecznej i publicznej będącej fundamentem procesów integracji społecznej i zapobiegania skutkom wykluczenia.

W działaniach animacyjnych wątki te się przeplatają. Przyjrzyjmy się kilku przykładom projektów, które wspierają animację w procesach kształtowania się tożsamości mieszkańców Pomorza:

- Projekt “Gjinjenjé” - czyli w języku kaszubskim “zanikanie” - opowiada o utracie domu, rodzinnej ziemi, języka i kultury. Jest to płyta gdyńskiej grupy Kiev Office, album koncepcyjny skupiający się na historii Słowińców, ewangelickich Kaszubów znad jezior Gardno i Łebsko.
https://kievoffice.bandcamp.com/album/gjinjenj?fbclid=IwAR228weTkLeoN9mALUSLWt43cdvSo7UOUdDZGg1lj3_jpQGrhAH8nvnFuSk
<https://www.facebook.com/mmiegonmusic/posts/334721281989545>
- “Crossroads in History Interreg South Baltic” to projekt i publikacja oddziału Etnografii Muzeum Narodowego w Gdańsku.
http://www.mng.gda.pl/wp-content/uploads/2021/12/mng-crossroads_in_history-WEB.pdf?fbclid=IwAR31D13KFC4oyMLI32Ln3NrdgTH3L9hD2kbFVT33KKy7gsNloqDz5AhorSQ
- “Dotknąć obrazu/Touching the Icon” to film dokumentalny o obraźniczkach i obraźnikach kultywujących stary kaszubski zwyczaj pokłonów feretronem. Reż. Olga Blumczyńska i Barbara Ostrowska. Pochodząca z Kaszub etnografka wraca w swoje rodzinne strony, by przyrzeć się ludowej religijności. Dobrze ją zna ze swojego domu, ale odcina się od niej w dorosłym życiu. Poznaje młodych Kaszubów stojących przed wyzwaniem ratowania tradycji pokłonów i tańca ze świętymi obrazami.
<https://www.facebook.com/dotknacobrazu>

Wyzwania

W praktyce animacja jawi się jako gra społeczna pomiędzy tożsamością a wspólnotą. Granice pojęć są nieostre i w działaniu często na siebie zachodzą. Z tej

perspektywy najważniejsze wyzwania, które stają przed animatorem to między innymi:

- kwestie tożsamości kulturowej uwzględniające różnorodność kulturową regionu,
- idea otwartego regionalizmu ze swoim paradoksem otwartości na świat i silnej identyfikacji z miejscem zamieszkania,
- wyzwania trzeciego pokolenia nawiązujące do koncepcji Neila Howe'a i Williama Straussa, gdzie pokolenie obecnie dochodzące do głosu odpowiada jesieni. Charakteryzuje je głęboki indywidualizm, który odrzuca poczucie wspólnoty czy zbiorowości,
- konieczność wykazania się odwagą w konfrontowaniu się ze złożoną przeszłością regionu,
- odkrywanie miejsc i przestrzeni, które pomagają zdefiniować tożsamość ludzi,
- perspektywa "małej historii" czyli historii codzienności i widzenia bieżących procesów w perspektywie ciągłości historycznej,
- odkrywanie historii środowiska przyrodniczego,
- diagnoza zakorzenienia w kulturze definiowana w trakcie dyskusji jako pytanie: "Od kiedy jesteś swojakiem?"

Jednym z najważniejszych konstatacji spotkań, na których wypracowaliśmy ten model było stwierdzenie niby oczywiste, ale nieustannie warte podkreślenia: "Wiedza o historii i tradycji jest ważna!"

Odrębnym wątkiem charakterystycznym dla analizowanych przez nas doświadczeń pomorskiej animacji społecznej był motyw tożsamości wynikającej ze statusu społecznego.

To, z czym się musi mierzyć animator, to osobisty warsztat radzenia sobie między innymi z wyzwaniami wynikającymi z:

- stereotypu "patoli" i często głębokiego niezrozumienia mechanizmów, jakie doprowadzają do różnorodnych patologii społecznych oraz tego, że patologia to nie człowiek, a jedynie jego postępowanie odbiegające od przyjętych norm społecznych, a które można korygować;
- naturalnej "zadziorności" w środowiskach wykluczonych z powodu statusu materialnego. Zadziorność ta jest z jednej strony odpowiedzią na poczucie krzywdy, a z drugiej wielkim potencjałem, który można bardzo skutecznie wykorzystywać w działaniach animacyjnych;

- oceny funkcjonowania wartości równości i dostępu w praktyce.

Klamrą spinającą nasze rozważania o tożsamości była prosta konstatacja, że animator sam musi mieć ugruntowane poczucie swojej tożsamości, a wobec społeczności, z którą pracuje powinien jednoznacznie nazywać swoje wartości oraz uznać prawa innych do własnego ich określania.

Wspólnota

Wspólnota definiowana przez Słownik Języka Polskiego PWN to: "Grupa osób związana wspólnym pochodzeniem, wspólną kulturą lub wspólnymi interesami, wspólną własnością". W naszych rozważaniach o animacji to był punkt wyjścia, który w toku rozmów doprowadził do zgody: ustaliliśmy, że przez wspólnotę rozumiemy zbiorowość, którą łączą relacje, emocje i wspólna wizja przeszłości i przyszłości. Ustaliliśmy, że nie musi to być formalnie określona społeczność, a naszym celem jest jej wspieranie w kierunku maksymalnego usamodzielnienia, osiągnięcia skuteczności w działaniu i organizacji zapewniającej jej rozwój.

Wartości

Pomorze jest wspólnotą wyobrażoną. Tożsamość, która ją buduje jest płynna. Istnieje wiele historycznych odniesień pokazujących jak wiele różnych wspólnot mieszka w tym regionie. Właściwie wydało się autorom tego modelu, że w przypadku Pomorza jedno stwierdzenie jest pewne: "Pomorze to wielokulturowość od zawsze!"

Ze względu na to, że procesy historyczne i polityczne w dużym stopniu zatarły świadomość wielu wspólnot, najważniejszym zadaniem animacji społecznej jest odpominanie, czyli poszukiwanie zdarzeń, emocji, wartości w pamięci członków wspólnoty.

To kluczowe zadanie w dziele odbudowy i namnażania kapitałów wspólnoty: społecznych, politycznych, gospodarczych itd.

Podziały i odrębności pomiędzy wspólnotami Pomorza nie muszą oznaczać konfliktu - a wręcz przeciwnie - mogą stać się ważnym animacyjnym potencjałem, na którym można budować zaangażowanie mieszkańców. A granic i różnic nie brakuje. Są to np.: różnice historyczne i kulturowe, podziały miasto - wieś, centrum - peryferie,

różny poziom aspiracji cywilizacyjnych, procesy urbanizacyjne i suburbanizacyjne, czy wreszcie granice czysto fizyczne, jak np. linia Wisły.

Temat wspólnot pomorskich oparty o różnorodne katalogi wartości jest bogaty, a to opracowanie nie pozwala na stosowną analizę.

Pozostaje jedynie zarekomendować wybrane źródła, którymi się posiłkowaliśmy i zachęcić do ich indywidualnej lektury:

- dorobek "Pomorskiej debata o kulturze"
<https://www.instytutkaszubski.pl/pomorska-debata-o-kulturze>
- opracowanie ukazujące przemiany pomorskiego sektora kultury
https://wns.ug.edu.pl/sites/default/files/_nodes/strona-wns/71913/files/przemiany_po_morskiego_sektora_kultury_2012-2017.pdf
- opracowanie "Tradycja dla rozwoju"
https://wns.ug.edu.pl/centrum-kultury/tradycja_dla_rozwoju
- wydawnictwo "Niematerialne dziedzictwo kulturowe Pomorza Wschodniego"
<https://wydawnictwo.ug.edu.pl/produkt/niematerialne-dziedzictwo-kulturowe-pomorza-wschodniego/>
- dorobek Kongresu Obywatelskiego
<https://www.kongresobywatelski.pl/category/dorobek/ksiazki/>
<https://www.kongresobywatelski.pl/wp-content/uploads/2017/05/wis-43.pdf>
- raport z badań "Jakość życia w województwie pomorskim"
https://pbs.pl/wp-content/uploads/2017/05/Warunki-i-jakosc-zycia-w-województwie-po_morskim-2016.pdf
- wydanie kwartalnika Studia Socjologiczne pod tytułem "Pomorze - portret regionu"
<https://www.studiasocjologiczne.pl/s,38,studia-socjologiczne-nr-3-2010-198.html>

Praktyki

Animacja społeczna na Pomorzu podejmuje szereg działań z zakresu aktywizowania wspólnot lokalnych. Przyjrzyjmy się kilku z nich:

- Pomorskie Kongresy Obywatelskie to regionalna odłona cyklicznych spotkań, których celem jest "uczynienie z Polski lepszego miejsca do pracy i życia." Pierwszy kongres odbył się w Warszawie w listopadzie 2005 roku, a pierwszy pomorski - w 2006 roku. Każdorazowo podczas kongresu podejmowane były ważne dla regionu zagadnienia dotyczące m.in. wspólnoty regionalnej, wartości, szans i wyzwań.
<https://www.kongresobywatelski.pl/pomorski-kongres-obywatelski/>
- Studium wiedzy o Pomorzu - to zaproszenie Kaszubskiego Uniwersytetu Ludowego skierowane do lokalnych liderów i animatorów, nauczycieli oraz aktywistów do wzięcia udziału w kursie dotyczącym animacji społeczno-kulturalnej środowiska lokalnego. To cykl spotkań, głównie warsztatowych, bazujących na znajomości historii Kaszub i Pomorza oraz

potencjale kulturotwórczym regionu.

<https://www.instytutkaszubski.pl/single-post/2018/03/21/studium-wiedzy-o-pomorzu>

Studium posiada swą wariantową odsłonę skierowaną do nauczycieli "Wieżyca nauczycielska" - w formule kursów on-line.

<https://kul.org.pl/w-drodze-i-w-cyfrowej-chmurze/studium-wiedzy-o-pomorzu-i-wiezyca-nauczycielska/>

- Pod wspólnym niebem - wielokulturowe Pomorze - to tytuł filmu edukacyjnego. Film to podróż od Bałtyku do Tczewa i od Gotów do Łemków.
<https://www.youtube.com/watch?v=gQ10wcoXmJ0&feature=youtu.be>
- Wiejskie kuźnie pamięci - to dwuletni projekt realizowany przez Kaszubski Uniwersytet Ludowy, w którym 12 Re@nimatorów nabywa i trenuje wykorzystywanie edukacji kulturalnej w budowaniu i rozwijaniu aktywności kulturalnej mieszkańców wsi.
<https://kul.org.pl/wkp-3/>
- LAS - lokalne archiwum społeczne - Dolina Raduni uruchomione przez Mediatekę w Straszynie. To miejsce, gdzie każdy mieszkaniec może oddać rodzinne pamiątki: zdjęcia, dokumenty, by zamiast wypełniać szuflady mogły nieść informację i historię w świat. Można oddawać także współczesne artefakty, bo wczoraj to już historia.
<https://www.facebook.com/mediateka.straszyn/photos/a.1143851012359699/4736209803123784/?type=3>

Wyzwania

Chcąc wzmacniać istniejące wspólnoty i/lub budować nowe, animatorzy społeczni powinni koncentrować się na wyzwaniach związanych z następującymi aspektami funkcjonowania wspólnoty:

- jej wewnętrznym duchem, światem wartości, które ją definiują w kategoriach tego, co ważne i cenne dla wspólnoty,
- jej trwałością zapewnianą przez nieprzypadkowość i w pełni uświadomiony charakter wspólnoty,
- wewnętrznych hierarchii ważności wspólnot, w jakich funkcjonujemy np. priorytety wspólnoty narodowej nad lokalną bądź na odwrót,
- roli tradycji w trwaniu lub dołączaniu do wspólnoty,

- podziału na “swoich” i “obcych” ze szczególną wrażliwością na budowanie otwartości wspólnot lokalnych.

W praktyce warto pracę animacyjną rozpoczynać od rozpoznania wartości autotelicznej, podstawowej, rdzenia wokół którego tworzy się poczucie wspólnoty danej społeczności. Nie jest to proste, ale długofalowo świadomość wartości konstytuującej wspólnotę pozwala sprawnie zarządzać możliwymi konfliktami lub reagować na zmniejszającą się motywację do aktywności.

Aktywność

Aktywność społeczna mieszkańców, a szczególnie jej wzrost to najbardziej widoczny wskaźnik skuteczności animacji społecznej. Dobrowolne i świadome angażowanie się w życie wspólnoty, udział w rozwijaniu jej zasobów i w rozwiązywaniu jej problemów, uczestnictwo w życiu kulturalnym, politycznym, społecznym czy ekonomicznym wspólnoty to stosunkowo proste do zidentyfikowania wskaźniki zaangażowania pojedynczych obywateli, jak i całych społeczności.

Ta łatwość jest pułapką animacji społecznej, gdyż w powszechnym przekonaniu animacja społeczna jest tożsama z organizowaniem i pobudzaniem aktywności społecznej. Warto zatem podkreślić, że aktywizowanie społeczności lokalnych to ważny, ale tylko jeden z wielu celów i obszarów działania animacji.

Wartości

Aktywizowanie społeczności lokalnych na Pomorzu jest zdominowane przez pracę na ich zasobach i potencjałach. Stawia to przed animacją dwa główne zadania:

- identyfikacji lokalnych zasobów i potencjałów,
- wsparcia społeczności w gospodarowaniu tymi zasobami i potencjałami dla osiągnięcia celów, jakie społeczność sobie wyznacza.

Proces zaczyna się od zdefiniowania społeczności, z którą podejmujemy pracę. Model Organizowania Społeczności Lokalnej realizowany także na Pomorzu definiuje dwa typy społeczności:

- terytorialną - to zbiorowość zamieszkująca określony teren, którą łączy wspólne doświadczenie i ma wspólne cechy społeczno-demograficzne

pozwalające o niej myśleć jak o wspólnocie (np. wieś, fragment miasta lub osiedla itp.),

- kategoriałną - to zbiorowość osób połączonych wspólnymi problemami lub wyzwaniami (np. młodzież, seniorzy, osoby z niepełnosprawnościami, rodzice niewydolni wychowawczo itp.).

Więcej o tym podejściu można przeczytać w opracowaniu "Organizowanie społeczności lokalnej - metodyka pracy środowiskowej"

(http://www.osl.org.pl/wp-content/uploads/2014/09/Tryptyk-02_calosc-lekka.pdf).

W tym miejscu warto zauważyć, że przez osobę Piotra Wołkowińskiego, animatora działającego od wielu lat na terenie Pomorza, refleksja o roli społeczności została uzupełniona ideą Społecznie Odpowiedzialnego Terytorium, którą od lat propaguje (...)

Ze względu na wirtualizację życia społecznego i przywiązania młodego pokolenia do samoorganizacji w sieci, wydaje się że nadchodzi także czas powrotu i redefinicji pojęcia społeczności/wspólnoty wyobrażonej. O ile u Benedicta Andersona istotą wspólnoty wyobrażonej jest wielka ilość jej członków, co uniemożliwia ich bezpośrednie relacje, to obecnie obserwujemy odwrót od komunikacji bezpośredniej na rzecz komunikacji zapośredniczonej realizowanej za pomocą inteligentnych technologii - a to niewątpliwie zmienia charakter relacji i sposoby realizowania aktywności społecznych.

Jeśli przyjąć perspektywę, że aktywność osobista realizowana jest w ramach przyjmowanych na siebie ról społecznych np. w ramach pracy zawodowej, życia rodzinnego, zabawy, twórczości, edukacji, uczestnictwie w pracach organizacji pozarządowych itp., to animacja społeczna powinna zajmować się mobilizowaniem ludzi do przyjmowania na siebie nowych ról oraz wspieraniu ich w coraz pełniejszym wypełnianiu tych, które już na siebie przyjęli.

Praktyki

W praktyce praca animatora często zaczyna się na poziomie tworzenia wielu pretekstów do "wyjścia z domu". Stąd też ważna rola prostych inicjatyw mających charakter integracyjny, działań sąsiedzkich koncentrujących się na zabawie, świętowaniu czy pracach w zagospodarowaniu wspólnych przestrzeni, tworzenia miejsc spotkań i elementarnej aktywności społecznej bądź kulturalnej itd.

Oczywiście to tylko początek drogi. Kolejne etapy wiążą animację z kształtowaniem tożsamości i wspólnoty, oraz wspólnym namysłem nad jakością i przyszłością naszych społeczności.

Elementy te można prześledzić analizując choćby następują pomorskie praktyki aktywizacyjne:

- Stowarzyszenie 180 stopni, które prowadzi Youth Pointy w Gdańsku i w Gdyni. To miejsca spotkań młodych, którym "się chce" działać i pod okiem pedagogów zmieniają swoje najbliższe otoczenie. To także spotkania młodych z ludźmi dla których "wystarczy jeden telefon i jesteśmy".

<https://www.facebook.com/stowarzyszenie180/>

- Wymiennikownia w Gdyni - szczególne miejsce, gdzie można być biorcą (uczestnikiem) lub dawcą (prowadzącym) np. warsztaty - wg własnego uznania. To przestrzeń wymiany talentów, zainteresowań, pasji... miejsce edukacji rówieśniczej.

<https://wymienikownia.org/>

- Stowarzyszenie Dawna Wozownia w Miłoradzu skupia pasjonatów regionu Żuław. Bazując na potencjale naturalnym, historycznym, kulturowym organizuje wydarzenia promujące małą ojczyznę. Działania kieruje do osób w każdy wieku.

<https://dawnawozownia.pl/>

- Chór "RAZZLE DAZZLE" to gdyński chór mieszany pod dyrekcją Zuzanny Popiołkiewicz. Poza ciekawym repertuarem młodzi mają także zaskakujące pomysły. I oczywiście są na bieżąco ze współczesną technologią. Chór posiada swoją odsłonę wirtualną.

<https://razzledazzle.pl/chor/>

<https://www.youtube.com/watch?v=FfMMz-CND44>

- Grodzisko Owidz z Muzeum Mitologii Słowiańskiej, obecnie prowadzone jako Gminny Ośrodek Kultury to miejsce używania historii: odbywają się tu turnieje

łucznicze, festyny rycerskie, jarmarki rękodzieła, rekonstrukcje słowiańskich obrzędów, warsztaty, plenery, ale i spotkania naukowe.

<http://owidz.pl/>

- Grupa Koopa zdrowia (dawniej Kooperatywa Żuławska - Eco-box) to prywatna grupa na Facebooku (niemal 400 członków) zrzeszająca rolników oraz odbiorców produktów rolnych i przetworów. Działalność grupy to nie tylko transakcje typu kupno-sprzedaż, ale także działalność edukacyjna w zakresie zdrowia fizycznego, psychicznego i społecznego:) Celem działania grupy jest też integracja!

<https://www.facebook.com/groups/338910890153953/?ref=share>

Wyzwania

W środowisku animatorów społecznych krąży powiedzenie że: "Animator sam dla siebie jest swoim najważniejszym narzędziem!". Wskazuje ono nie tylko na konieczność świadomej postawy wobec rzeczywistości, osobistego zaangażowania, ale także (a może przede wszystkim) posiadania własnego zestawu metod i narzędzi pracy animacyjnej. Ich dobór wymaga od animatora osobistego wypracowania podejść do następujących kwestii:

- stworzenia katalogu grup, z jakimi pracuje animator i analizie specyfiki procesów grupowych, jakie w nich zachodzą np. w grupach zadaniowych, edukacyjnych, samopomocowych itp.;
- przyjęcia zestawu narzędzi do zarządzania pracą grupy z uwzględnieniem:
  - organizacji czasu własnego i grupy,
  - zarządzanie procesem grupowym z uwzględnieniem fazy procesu grupowego,
  - stałej cykliczności lub incydentalności pracy animacyjnej;
- specyfiki pracy metodą projektów.

Wielkim wyzwaniem w pracy aktywizującej jest kwestia oceny jej skuteczności. Najważniejsze dylematy dotyczą tutaj:

- tego, jak definiujemy sukces animacji: z perspektywy krótkotrwałych efektów czy długotrwałego procesu zmiany, jaka zachodzi w osobach i

społecznościach, w których funkcjonują. Ten dylemat to także konieczność pogodzenia oceny czasu, jaki potrzebny jest do osiągnięcia celów procesowych a ilości czasu, jaki jest dostępny np. w związku z czasem finansowania pracy animatora;

- przyjmowania wskaźników skuteczności pracy z grupą i społecznością - dylematy związane z opracowaniem wskaźników ilościowych i jakościowych, tak aby pogodzić wizję sukcesu społeczności, animatora i grantodawcy;
- precyzyjnego nazywania rezultatów pracy animacyjnej, mając do dyspozycji trzy rodzaje efektów:
  - produkt - materialny lub niematerialny np. aranżacja wspólnej przestrzeni lub sąsiedzka impreza integracyjna, który ma charakter punktowy i może być powielany, ale jego charakter ma charakter zamkniętej całości w czasie i przestrzeni,
  - usługa - polegająca na długotrwałym, powtarzalnym działaniu np. o charakterze wsparcia, informacji, edukacji, terapii itp. ,
  - proces - złożony i długotrwały efekt zmiany struktur społecznych, charakteru relacji w społeczności, przynoszący trwały wzrost kapitału społecznego wspólnoty itp.

Refleksja

W animacji społecznej refleksja może być definiowana prosto jako namysł nad działaniem. Jego wartość wynika z tego, że zwrócenie się człowieka myślą do własnej aktywności, pozwala uczynić tę aktywność pełniejszą, lepiej zorganizowaną i bardziej empatyczną wobec innych członków społeczności.

Poza tym refleksja sama w sobie jako trening namysłu podnosi nasze kompetencje intelektualne i społeczne - pozwala więcej rozumieć i głębiej przeżywać.

Wartości

Refleksja ma trzy praktyczne oblicza: diagnozy tego, jak jest, rozumienia dlaczego tak jest i namysłu po co nam zmiana.

Diagnoza w animacji społecznej ma trzy wymiary:

- diagnoza jako zdobywanie wiedzy o świecie koncentruje się na dostarczeniu informacji mogących być przydatnymi w planowaniu zmiany, np. istniejących zasobów i potencjałów, potrzeb i problemów obecnych w społeczności, cywilizacyjnych wyzwań, które przed nią stają itd.,
- diagnoza jest narzędziem animacji, szczególnie jeśli przybiera formę diagnozy aktywizującej skoncentrowanej na szerokim włączeniu członków społeczności w zbieranie, analizowanie i przetwarzanie danych,
- z perspektywy wizji płynnej nowoczesności, badania/diagnoza stają się trwałym elementem nowej rzeczywistości społecznej - stałe monitorowanie zmian wokół nas pozwala skuteczniej funkcjonować zarówno na poziomie indywidualnym, jak i społecznym.

Mapowanie społeczne, czyli szukanie zrozumienia skutków i przyczyn, to ważne elementy budowania sprawczości społeczności lokalnych. Tylko świadomość “reguł gry społecznej”, w której bierzemy udział pozwala na skuteczną aktywność. To także próba uchwycenia społecznego “efektu motyla”, gdzie na pozór odległe i niezwiązane ze społecznością zdarzenia mogą mieć wpływ na jej funkcjonowanie.

Trzecie fundamentalne pytanie “po co?” nawiązuje do roli refleksji w planowaniu zmiany społecznej. Jest ona jednym z głównych elementów planowania społecznościowego, gdzie mieszkańcy często nie będący ekspertami w sprawach, których dotyczy planowanie, stają się decydentami. Jest to możliwe właśnie w procesie pogłębionej refleksji i dialogu, w których mieszkańcy wypracowują najistotniejsze cele zmian, dla których eksperci z różnych dziedzin dobierają stosowne rozwiązania i narzędzia.

Praktyki

W praktyce pomorskiej animacji społecznej można odnaleźć wszystkie wymienione powyżej oblicza refleksji: pracy animatorów stale towarzyszy diagnoza społeczna, monitoring, ewaluacja, tworzenie map zasobów i potencjałów lokalnych, debaty konsultacje, planowanie społecznościowe itd.

Oto kilka przykładów działań z tego zakresu:

Narzędzia i praktyki pomorskiej animacji społecznej

- Badanie opinii społecznej w zakresie potrzeb i kierunków rozwoju Gminy Puck - ankieta skierowana przez Urząd Gminy Puck do mieszkańców gminy celem uzyskania informacji, które miały być wykorzystane w opracowywaniu

Strategii Rozwoju Gminy Puck na lata 2021-2030. W ankiecie, poza pytaniami o dotychczasowy rozwój gminy, zadowolenie z życia w gminie, potrzeby, aspekty środowiskowe itp. miejsce znalazły także pytania o aktywność-zaangażowanie w życie gminy osoby wypełniającej ankietę.

<https://gmina.puck.pl/badanie-opinii-spoecznej-w-zakresie-potrzeb-i-kierunko-w-rozwoju-gminy-puck/>

- Diagnoza potrzeb lokalnych w projekcie Patrol pokoleniowy gdańskiej Caritas wykonana przez międzypokoleniowe zespoły: młodzież i seniorów. Grupa działająca we Wrzeszczu ankietowała mieszkańców w zakresie lokalnych “bolączek”. Na podstawie tego powstała lista zadań do wykonania z zaangażowaniem mieszkańców. Głosowanie na poszczególne działania przeprowadzono w dzielnicy, której projekt dotyczył. Kilka wybranych mini-projektów zostało zrealizowanych.

<https://www.caritas.gda.pl/patrol-pokoleniowy/>

- Spacerzy i mapy sentymentalne - projekt zrealizowany w Gdyni z gdyńskimi seniorami. Spacerując seniorzy snuli opowieści o odwiedzanych miejscach, dzięki czemu powstały nowe “mapy” miasta - 5 dzielnic: Wzgórza Świętego Maksymiliana, Oksywia, Witomina, Chyloni i Babich Dołów.

<https://bip.brpo.gov.pl/pl/content/%E2%80%9Espacery-i-mapy-sentymentalne%E2%80%9D-gdynia>

- [katalog praktyk PAS](#)

Wyzwania

Refleksja, tak jak widzimy ją jako element modelowych rozwiązań animacji społecznej, jest widziana w trzech perspektywach:

- autorefleksji animatora nad wypełnianiem swojej roli,
- refleksji organizowanej w społeczności w imię ww. wartości i celów,
- refleksji jako intelektualnego nawyku wchodzącego w skład anonimowej aktywności mieszkańców.

Perspektywa animatora jako "refleksyjnego praktyka" to wyzwania związane z dobraniem i stosowaniem osobistych narzędzi refleksji takich jak np. mapowanie myśli, analizy takie jak SWOT czy Okno Johari, narzędzia wyrosłe z analizy transakcyjnej itp. Obok doboru najskuteczniejszych narzędzi, kluczowe wyzwania to konsekwencja ich stosowania i wygospodarowanie czasu niezbędnego dla pogłębionej refleksji.

Refleksja to także odpowiedź na problem wypalenia animatora. To ważny problem, który w praktyce pomorskiej animacji społecznej domaga się szybkiego rozwiązania. W trakcie dyskusji nad niniejszym modelem wskazywano na następujące ważne elementy tych rozwiązań:

- projektowanie i organizowanie "zaworów bezpieczeństwa" - czyli różnorodnych narzędzi refleksji nad wizją pracy animacyjnej z uwzględnieniem emocji, które się w nas gromadzą w związku z nią,
- spotkania w gronie animatorów pozwalające na przemyślenie i przedyskutowanie metod i narzędzi pracy animatora,
- sieciowanie refleksji organizacji i społeczności lokalnych,
- system wsparcia refleksji i rozwoju animatorów społecznych na Pomorzu.

Odrębnym tematem jest osobiste podejście do refleksji nad swoją pracą, w którym istotne są przede wszystkim nieustanna uważność na swoje motywacje i praca nad własnym rozwojem a ponadto wewnętrzne przyzwolenie na pomyłkę.

Organizowanie refleksji w społeczności lokalnej wymaga między innymi:

- wypracowania kultury zaufania pozwalającej na swobodę myślenia i wypowiedzenia własnych sądów,
- "Mocne bycie w terenie" oznaczające nie tylko znajomość społeczności, ale także identyfikację animatora z charakterem wspólnoty, z którą pracuje,
- stale rozwijany katalog narzędzi organizujących refleksję i debatę takich jak np. open space, long table, kawa z wartościami itp.

Refleksja jako stały element modelu aktywności lokalnej jest wspierana między innymi przez podejścia:

- refleksyjnego praktyka, czyli postawy animatora stale pytającego i wywołującego dyskusję także nad "oczywistymi oczywistościami",
- eksperta z doświadczenia czyli uznania, że obok wiedzy teoretycznej istotne jest także doświadczenie życiowe i szukanie tego doświadczenia w każdym członku społeczności,

- wzmacnianie skłonności do refleksji przez nieustanne delegowanie kompetencji i powierzanie praktycznych zadań, które refleksji wymagają.

III Nasze sceny i metody

Animacja społeczna dzieje się na wielu scenach “teatru życia codziennego”. Animatorzy społeczni wypracowali już znaczącą liczbę metod i narzędzi swojej pracy. Dokonano także szeregu prób uporządkowania tej materii. Nasza propozycja systematyki jest wynikiem grupy pomorskich animatorów społecznych, którzy stawiają na cztery główne animacyjne sceny: miejsca, które służą nam do budowania wspólnoty, dialog, który jest metodą budowania wielowątkowych relacji, współpraca będąca sztuką wykorzystania zasobów i potencjałów z wykorzystaniem siły synergii i wreszcie edukacja, bez której żadna konstruktywna zmiana nie jest możliwa.

Miejsca

Jednymi z najważniejszych scen, na których rozgrywa się animacja społeczna są miejsca. Miejsce czyli przestrzeń, którą ludzie poznali, nadali jej znaczenie i powiązali z nią określone wartości. To pojęcie można pełniej zrozumieć w połączeniu z pojęciem znanym w antropologii: nie-miejsca czyli przestrzeni wprawdzie wyraźnie określonej, a nawet zagospodarowanej i zorganizowanej, z którą jednak ludzi nie łączy żadna emocjonalna więź np. lotnisko czy stacja benzynowa.

Wartości

W pomorskiej animacji społecznej miejscom przypisuje się szczególnie ważną rolę. W trakcie naszej pracy nad modelem podkreślano szereg wartości i kontekstów, jakie wiążą się w ‘pracy miejscem’. Są to między innymi:

- klimat miejsca i genius loci - w tym, trudny do zdefiniowania, klimat emocjonalny (cyt.: “ściany, które nasiąkły naszymi wibracjami”), atmosfera, którą tworzą ludzie oraz aranżacja miejsca, nastrój wynikający ze wspomnień i historii miejsca itp..
- rytuały związane z miejscem, w tym zarówno rytuały osobiste, jak i zbiorowe,

- język tworzy rzeczywistość/konteksty związane z organizowaniem się ludzi wokół miejsc - słowa i pojęcia kluczowe np.: "Przekroczyć próg", "Granice półprzepuszczalne" - język metafor przestrzennych, za pomocą którego animator organizuje refleksję społeczności lokalnej wobec konkretnego miejsca.

Obecnie jedną z kluczowych wartości związanych z miejscem jest jego dostępność. Dotyczy to zarówno barier architektonicznych, jak i wyposażenia zwiększającego jego dostępność, takich jak np. system odnajdowania drogi, plany tyflograficzne, pętle indukcyjne, symbole graficzne i piktogramy, informacje tekstowe, oznaczenia nawierzchni itd.

Odrębnym kontekstem otwartości miejsca są bariery mentalne i kulturowe mogące utrudniać bywanie w konkretnym miejscu, np. symbolika wyposażenia i zdobienia, tradycja i przeszłość miejsca, zasady i reguły narzucone w związku z bywaniem w danym miejscu, konotacje związane z prawnym właścicielem miejsca itp.

Warto pamiętać, że miejsca, w których organizowana jest animacja społeczna to nie tylko budynki czy pomieszczenia zamknięte. To także przestrzenie otwarte, takie jak ogrody i parki społeczne, place, podwórka itp. Tu główną wartością z punktu widzenia animacji jest poczucie społecznej własności (cyt. "publiczne nie jest niczyje - publiczne jest wspólne"), a co za tym idzie, poczucie odpowiedzialności za te miejsca.

W nawiązaniu do poczucia odpowiedzialności, warto wspomnieć jeszcze o tym, że wiele działań animacyjnych dzieje się w miejscach i przestrzeniach odwiedzanych incydentalnie. Chodzi o miejsca naznaczone wartościami historycznymi, takimi jak np. miejsca kultu czy pamięci, ale także w miejscach i przestrzeniach naturalnych, gdzie wartości i symbolika miejsc wiąże się z walorami przyrodniczymi, krajobrazem - z praktykami spotkania dzikiej natury z kulturą człowieka np. lasami, łąkami, polami itp.

Praktyki

Na Pomorzu praktyka tworzenia i funkcjonowania tak rozumianych miejsc sprzyjających ożywianiu aktywności społecznej jest bardzo bogata. Z bardzo długiej listy takich miejsc i praktyk animacyjnych, które się tam dzieją, zachęcamy do przyjrzenia się następującym przykładom:

Narzędzia i praktyki pomorskiej animacji społecznej

- Dom Sąsiedzki np.:

- Alternatywy 5 Dom Sąsiedzki w Kamiennym Potoku - Sopot

Nazwa domu niewiele ma wspólnego z tytułem popularnego serialu telewizyjnego, jest natomiast odzwierciedleniem jego misji, czyli stworzeniem alternatywy, a właściwie 5 alternatyw wobec samotności, niezadowolenia, bierności... Są to: rozwój i edukacja, współdziałanie, aktywność, samopomoc i ekspresja artystyczna. Dom jest otwarty dla każdego, w tym rodzin z dziećmi.

<https://pl-pl.facebook.com/pages/category/Community-Organization/Alternatywy-5-Dom-S%C4%85siedzki-w-Kamiennym-Potoku-293995124338629/>

- Podwórka np.:

- Historia pięciu oruńskich podwórek, które “się zmieniły”. Zmianę przyniósł projekt Edukacja obywatelska w działaniu. Mieszkańcy podwórek, po cyklu spotkań, opracowali koncepcje zmian ich otoczenia. Zaangażowani w projekt studenci przygotowali makiety miejsc po zmianie.

<https://www.youtube.com/watch?v=U117aOVW4sU>

- Wędrownie uniwersytety ludowe np.:

- “Wiejskie Kuźnie Pamięci. Edukacja kulturalna metodą Uniwersytetu Ludowego dla rozwijania kapitału społecznego wsi”. Projekt kształcenia animatorów, którzy następnie tworzą kuźnie pamięci W ramach tego projektu powstały 3 kuźnie: Wiejska Kuźnia Pamięci Czesława Birra (powstał płot upamiętniający artystę i zasadzono lipę natchnień), Wiejska Kuźnia Pamięci Kozi Rynek (odzyskanie historii rynku jego znaczenia dla mieszkańców) i Wiejska Kuźnia Pamięci Szady Buk (ze wspomnień o zabawach pod bukiem powstała inspiracja do zasadzenia nowych drzew i zorganizowaniu potańcówki poprzedzonej warsztatami tanecznymi).

<https://kul.org.pl/wkp-3/>

- Świetlice wiejskie

- Świetlice wiejskie w Gminie Kobylnica, w miejscowościach: Kuleszewo, Kruszyna, Lubuń, Łosino, Płaszewo, Reblino, Sycewice, Bolesławice,

Lulemino, Widzino, Wrząca, Kczewo, Sierakowo, Żelkówko, Komorczyn. Świetlice są przede wszystkim miejscami integracji społeczności lokalnej oraz bazą dla organizowania okolicznościowych imprez dla mieszkańców.

<https://kobylnica.pl/swietlica-wiejska-w-kuleszewie.html>

- Biblioteki np.:
  - Wojewódzka i Miejska Biblioteka Publiczna w Gdańsku, w której organizowane są różnorodne warsztaty związane z czytelnictwem i językiem, np. Mistrzowskie warsztaty dziennikarskie, Tropimy toponimy, czyli skąd się wzięły nazwy miejscowości na mapie. Ale poza warsztatami “branżowymi” prowadzone są także rękodzielnicze, rysownicze, edukacyjne, psychologiczne, genealogiczne...
  - <https://wbpg.org.pl/tagi/warsztaty>
- Kościoły/parafie
  - Przy parafiach - w salkach - mają swe siedziby duszpasterstwa np. akademickie, zespoły charytatywne, zespoły Caritas. Ich działalność związana jest, poza wymiarem religijnym, z działalnością pomocową, wsparciową, ale jednocześnie zawiera element animacji, integracji.
    - Duszpasterstwo Akademickie Winne Grono prowadzi mentoring studentów i wolontariuszy
<https://dawinnica.pl/>
    - Parafialne Zespoły Caritas, które organizują spotkania dla osób starszych i samotnych włączając lokalnych liderów
<http://www.parafiapio.pl/grupy-i-duszpasterstwa-21598/caritas-21606>
- Centra Społecznościowe np.:
  - Przystań Gdynia - Sieć Centrów Sąsiedzkich - to miejsca, gdzie mieszkańcy mogą rozwijać swoje pasje i zainteresowania, kreować pomysły i wdrażać je w życie. Miejsca nazwane są Przystaniami i opatrzone nazwą ulicy, przy której się mieszczą, np. Przystań Chyłońska 237. Działania w Przystaniach ograniczone są jedynie granicami wyobraźni...
  - <https://przystan.gdynia.pl/>

Rekomendacje

Dyskutując o tym, jak budować “przestrzenie społeczne”, rekomendujemy następujące działania oraz uważność na:

- budowanie otwartości miejsc przez:
  - fizyczne otwieranie przestrzeni, także drzwi, okien tak, aby ludzie mogli do nich zaglądać zanim zdecydują się do nich wejść,
  - inspirowanie komunikacji otwartej - należy zagadywać, podejmować kontakt rozpoczęty zwyczajowym “dzień dobry”, zapraszać do miejsc itd.,
  - promowanie bycia bezwarunkowego i bez istotnego powodu, a jeśli istnieje - określić zasady bycia - niech uzgodnią je wszyscy bywalcy,
- dbanie o “wychodzenie miejsca” w otaczającą przestrzeń - przedłużaj linie korytarzy, wystawiaj na zewnątrz elementy wyposażenia, zadbaj o ciągłość elementów zdobniczych tak, aby symbole wartości miejsca gościły przed i za drzwiami itd.,
- dbanie o proksemikę - gospodaruj przestrzenią zgodnie z przeznaczeniem miejsca i dbaj o spójność jej aranżacji,
- dbanie o wyjątkowość miejsca - twórz jego markę,
- nie przesadzanie z oryginalnością - miejsca “zwykłe” też mogą być wyjątkowe,
- to ludzie tworzą miejsca - zadbaj, aby było ich jak najwięcej i buduj świadomie relację ludzi do miejsca,
- pamiętaj, że potencjał miejsca tworzy dziedzictwo i pamięć miejsca, które mogą nieść ze sobą pozytywny potencjał, ale także "dziedzictwo kłopotliwe" np. związane z lokalizacją, które może stać się elementem hamującym animację,
- szczególnie w przypadku ogrodów społecznych, podwórek i innych miejsc w przestrzeniach otwartych, pamiętaj o ich projektowaniu w nurcie planowania społecznościowego, angażując w ten proces nie tylko ich przyszłych bezpośrednich użytkowników, ale także mieszkańców, którzy z miejscem sąsiadują,

Rozważając kwestię roli miejsca w animacji społecznej warto pamiętać o jej mobilności. Jeśli wybiera się ten model kluczowe staje się “oswajanie” miejsc zajmowanych tymczasowo na działania animacyjne. W takim przypadku kluczowe rzeczy, o które należy zadbać to:

- “totemy i czakramy”, wokół których można organizować miejsce nadając mu moc i znaczenie. Mogą to być elementy zastane w przestrzeni, takie jak np. specyficzne rośliny, głazy, kapliczki itp, lub wytworzone w ramach działań animacyjnych, takie jak np. rzeźby, nasadzenia, wyznaczone miejsca zgromadzeń itp.,
- kwestie bezpieczeństwa, szczególnie w pracy z dziećmi i młodzieżą,
- specyficzna, łatwa w montażu i przeniesienia infrastruktura i narzędzia,
- stworzenie bazy danych sal i przestrzeni przygodnych, w których można się organizować spontanicznie, np. boiska, remizy, pracownie i sale w domach kultury lub bibliotekach itp.,
- warto przeprowadzić analizę możliwości i potrzeb w zakresie mobilnych miejsc animacji takich jak np.; “kontenery animacyjne”, przystosowane pojazdy komunikacji miejskiej bądź przyczepy socjalne itp.

Podstawą w animacyjnym wykorzystaniu miejsca jest zapewnienie wpływu członkom społeczności lokalnej zarówno na jego projektowanie, zarządzanie, utrzymanie oraz określenie zasad regulujących ich użytkowanie.

Dialog

Dialog jako scena animacji społecznej jest bardzo rozległy. Czerpie inspiracje zarówno z XX-wiecznej filozofii dialogu, jak i praktyki dialogu obywatelskiego, planowania społecznościowego, konsultacji czy negocjacji. Dlatego dialog jest dla animacji zarówno elementem misji, metodą pracy, jak i zestawem narzędzi stosowanym w ożywianiu zaangażowania społecznego.

Wartości

Dialog jest cenny z wielu powodów. W perspektywie praktyki pomorskiej animacji społecznej najważniejsze wartości, które niesie ze sobą to:

- innowacyjność i kreatywność społeczności wywiedziona z sumy kompetencji i wiedzy przekazywanej sobie nawzajem i przeplatanej w trakcie spotkań i dyskusji,
- skuteczniejsza organizacja i zarządzanie zmianą społeczną dokonywaną w ramach społeczności, z uwzględnieniem jej otoczenia i jego interesów, z zachowaniem szacunku i zrozumienia dla tych kontekstów,
- świadome, bo skonfrontowane z innymi, budowanie tożsamości i wspólnoty,
- przez praktykę animacyjną tworzy kulturę otwartych przestrzeni spotkania i dialogu, także poza społecznością, tworząc fundamenty pod partycypację społeczną i publiczną,
- z punktu widzenia lidera/animatora, jego zaangażowanie w dialog jest najlepszym sposobem budowania zaufania wobec niego i przez to stwarza mu warunki do pełniejszego wykorzystania istniejących zasobów i potencjałów społecznych.

Kluczową wartością dialogu jest rozwijanie kompetencji komunikacyjnych. Ostatnie lata z ich kryzysami społecznymi, np. epidemia COVID czy kryzys uchodźczy, kazały dokonać przeglądu form komunikacji, a tym samym narzędzi prowadzenia dialogu. Warto te wyzwania widzieć w dwóch perspektywach:

- kierunkowej - dialogu: oznaczającej określenie stron i kierunku przepływu informacji wiedzy i poglądów; ta perspektywa dotyczy z kolei dwóch rodzajów komunikacji:
  - interpersonalnej - wielokierunkowej, odbywającej się między ludźmi, z wykorzystaniem komunikatów werbalnych i pozawerbalnych. Rozmowa jest fundamentem animacji społecznej w tym dialogu w społeczności,
  - społecznej - dziejącej się między jednostkami, grupami czy społecznościami. To gospodarka informacją i wiedzą, ich gromadzenie, przetwarzanie i dystrybucja z wykorzystaniem różnorodnych kanałów, takich jak media, internet, ulotki i plakaty itp.
- form kontaktu:
  - komunikacja bezpośrednia - realizowana w tym samym miejscu i czasie, stanowiąca do niedawna zdecydowanie dominującą formę rozmowy i dialogu w animacji społecznej,

- komunikacja zapośredniczona - realizowana za pośrednictwem inteligentnych technologii, takich jak telefonia komórkowa czy internet, np. jednoczesne telefoniczne rozmowy konferencyjne z udziałem kilku osób, SMS, komunikatory, poczta elektroniczna itd.

W związku z powyższym pojawiają się pytania o reguły dialogu, określane nie tylko przez ramy etyczne procesu, ale także obowiązujące prawo np. ochrona danych osobowych, zapewnienie dostępności, czy zapewnienie dostępności różnych form dialogu.

W tym obszarze jesteśmy w trakcie zmiany i najbliższe lata będą stawiać animatorom społecznym szereg różnych wyzwań związanych z reorganizacją dialogu.

Praktyki

Dialog jest nieodłącznym elementem wszystkich projektów animacyjnych na Pomorzu. Często też bywa on główną osią działań animatorów. Warto się temu przyjrzeć na kilku przykładach:

Narzędzia i praktyki pomorskiej animacji społecznej

- Praca ze społecznością na Zamenhofa (Gdynia) - to dialog, który można nazwać "kulą śnieżną" lub "rzepką" (jak w bajce o rzepce: jeden za drugiego). Najpierw bowiem rozmawiano z dziećmi, które uczęszczały do świetlicy. Przez nie dotarto do ich rodziców, przez rodziców do nauczycieli, przedstawicieli urzędów i organizacji pozarządowych, przez nich do kolejnych osób, na kuratorach sądowych kończąc. I to był początek ogromnych zmian w dzielnicy i pośrednio - poza nią.

<https://moto.trojmiasto.pl/Cudowna-przemiana-Chyloni-stanie-sie-faktem-n42377.html?strona=9>

- Konsultacje społeczne ważnych dokumentów lokalnych, regionalnych, np. konsultacje społeczne projektu Strategii Województwa Pomorskiego na lata 2020-2030. Konsultacje trwały łącznie 152 dni, przez co zapewniły szerokie uczestnictwo wielu grup interesów. W pandemicznych warunkach zorganizowano 25 spotkań konsultacyjnych, w tym większość w formule

on-line. W konsultacjach wzięły udział 92 osoby i instytucje, które przekazały 1354 uwagi.

<https://strategia2030.pomorskie.eu/2020/08/03/raport-z-przebiegu-konsultacji-spoecznych-projektu-strategii-pomorskie-2030/>

- Gdańska Rada Imigrantów i Imigrantek to forum dialogu z przedstawicielami osób, które wybrały Gdańsk na swoje miejsce pobytu, zamieszkania. Rada włączana jest w konsultowanie wielu ważnych procesów decyzyjnych dotyczących miasta po to, by każdy w Gdańsku czuł się dobrze i bezpiecznie. By czuł się "u siebie".
<https://www.facebook.com/gdanskaradaimigrantowiiimigrantek/>
- "Odmień swoją głowę" to kampania społeczna na rzecz zwiększania świadomości w zakresie zdrowia psychicznego oraz przeciwdziałająca dyskryminacji osób chorujących. "Odmieniona" głowa to głowa otwarta na wiedzę, zrozumienie, tolerancję. Kampania, a w ramach niej liczne wydarzenia, realizowane są przez Pomorską Koalicję na Rzecz Zdrowia Psychicznego OtwarteBramy.org
<http://odmienswojaglowe.org/>

Rekomendacje

Tworząc przestrzeń do spotkania, rozmowy i dialogu należy pamiętać o najważniejszych regułach ich organizacji, koordynacji czy moderowania:

- Dialog musi być organizowany z zachowaniem wartości podstawowych takich jak:
  - komunikacja bez przemocy,
  - personalizacja kontaktu,
  - szacunek dla wszystkich stron dialogu,
  - empatii,
  - wspólne wypracowanie zasad dialogu.
- Animator powinien świadomie dobrać swój sposób komunikacji spójny z jego światem wartości, charakterem, naturalnymi zdolnościami itp.
- Dialog wymaga savoir vivre'u - zasad, grzeczności, pewnej etykiety. Z drugiej strony - musi być nieskrępowany, a często pełen emocji. To trudne, ale możliwe do pogodzenia.

- Odpowiedzialność animatora w trakcie dialogu to także odpowiedzialność za jakość komunikacji, w tym za: język, treść, a także stosowane kody kulturowe, które wspierają rozmowę.

Współpraca

Współpraca, kooperacja, partnerstwo... To nie tylko wartości istotne dla animacji społecznej. Są to bowiem pojęcia i podejścia, bez których nie można sobie wyobrazić rozwoju w XXI wieku. Łączenie zasobów i kompetencji, wymiana dóbr i myśli, efekt synergii, który wynika ze współpracy itp. - wszystko to powoduje, że ludzie potrafiący moderować te procesy są poszukiwanymi profesjonalistami. Nic więc dziwnego, że to właśnie współpraca jako wartość i metoda staje się podstawą np. relacji animatorów z samorządem terytorialnym.

Warto jednak podkreślić specyfikę podejścia animacyjnego do współpracy polegającą między innymi na tym, że dla animatora jest ona wartością samą w sobie, a kwestie praktycznych rezultatów, jakkolwiek istotne, są na drugim planie. Dzieje się tak dlatego, że obszar współdziałania ludzi w dowolnej sprawie jest też kuźnią relacji, a w konsekwencji kapitału społecznego.

Wartości

Chcąc w pełni zagospodarować potencjał, jaki niesie ze sobą współpraca, należy przeanalizować następujące kwestie z nim związane:

- Współpraca i partnerskie podejście może być skuteczne w społeczności lokalnej tylko wtedy, kiedy jest istotną wartością wewnątrz organizacji, która realizuje animację społeczną. Trudno bowiem kultywować wartości "od święta", na co dzień nie traktując ich z pełną powagą.
- Współpraca może mieć różne poziomy formalizacji, od luźnej sieci incydentalnych relacji i wymiany informacji, aż do zinstytucjonalizowanych form np. powoływania stowarzyszeń czy fundacji zarządzających partnerstwem. Taka instytucjonalizacja oczywiście otwiera szereg możliwości, ale należy dbać o to, aby nie stała się wartością samą w sobie. Współpraca bowiem, to przede wszystkim siła motywacji i dobrej woli, a forma

organizacyjna musi odpowiadać wyzwaniom, jakie postanowiła podjąć grupa partnerów.

- Innowacyjność społeczna to także domena współpracy, szczególnie współpracy wielosektorowej. Partnerska relacyjność jest istotnym składnikiem poszukiwań nowych rozwiązań tam, gdzie do tej pory ich zastosowanie nie było możliwe. Szczególnie obiecujące wydają się współdziałania sektorów: administracji, biznesu, NGO, nauki oraz tzw. "sektora społecznościowego", czyli np. grup nieformalnych, wspólnot wirtualnych, kooperatyw, ruchów miejskich itp. który, mimo że nieformalny, bywa świetnie zorganizowany.

Praktyki

Współpraca na Pomorzu stała się przede wszystkim metodą rozwiązywania trudnych problemów społecznych przez animację społeczną oraz zwiększania partycypacji obywateli w wypracowywaniu rozwiązań wobec różnych wyzwań społecznych. Oto przykłady niektórych z nich:

Narzędzia i praktyki pomorskiej animacji społecznej

- Gdański Model Integracji Imigrantów to polityka miejska służąca zarządzaniu migracjami i kształtująca integrację lokalną, w tym wzmacnianie samodzielności imigrantów. W Gdańsku - przyjęta uchwałą Rady Miasta w czerwcu 2016 roku <https://www.gdansk.pl/laczy-nas-gdansk/faq-model-integracji?lang=pl>
- Pomorska Koalicja na rzecz zdrowia psychicznego, której głównym celem jest działanie na rzecz wdrażania zmian legislacyjnych wynikających z Narodowego Programu Ochrony Zdrowia Psychicznego oraz regionalnego Programu Zdrowie dla Pomorzan. W dniu św. Walentego - patrona zakochanych i osób cierpiących na choroby psychiczne - realizowane są działania samopomocowe: osoby zdrowiejące odwiedzają osoby chore niosąc wsparcie i wręczając różę jako symbol nadziei na zdrowienie. <https://otwartebramy.org/>
- Gdański MSIK (Miejski System Interwencji Kryzysowej) - porozumienie 25 podmiotów (instytucje, organizacje pozarządowe, osoby fizyczne i prawne) podpisane we wrześniu 2019 roku, jako efekt współpracy podjętej po

zabójstwie śp. Pawła Adamowicza - udzielaniu psychologicznej pomocy i wsparcia.

<http://mopr.gda.pl/miejski-system-interwencji-kryzysowej-wspolnie-rzecz-gdan-szczan-gdanszczanek/>

- Otwarty Ogród Społeczny w Gdyni powstaje z inicjatywy oddolnej mieszkanki przy współpracy SP23, OSP, OHP, Rady Dzielnicy Wzgórze Świętego Maksymiliana oraz lokalnej społeczności.

[\(20+\) Otwarty Ogród Społeczny przy SP 23 w Gdyni | Facebook](#)

- Ogród Społeczny Grabowo 2, założony przez pracowników Miejskiego Ośrodka Pomocy Społecznej w Gdyni, którzy zaprosili do współpracy sąsiadów: mieszkańców okolicznych bloków, uczestników zajęć w pobliskim klubie sportowym czy placówce SPOT

[Ogród społeczny rozkwita dzięki mieszkańcom - Gdynia \(www.gdynia.pl\)](#)

Rekomendacje

Dokonując przeglądu dorobku pomorskiej animacji społecznej w sferze organizacji współpracy, znaleźliśmy kilka wskazówek zwiększających szansę sukcesu w tym obszarze:

- Najskuteczniejsze partnerstwa to te, które stawiając na budowanie długofalowych relacji pomiędzy partnerami, budowane są wokół wspólnie postawionych celów. Nie oznacza to "partnerstwa rezultatu", którego osiągnięcie jest najważniejszą z wartości, ale powinna to być współpraca nawiązująca do skonkretyzowanej zmiany społecznej.
- W tej perspektywie przyjęliśmy uproszczony podział na partnerstwa:
  - miejsca i lokalności - szczególnie nakierowane na pracę ze społecznościami terytorialnymi,
  - profilu, np. kultura, edukacja, sprawy społeczne itp. - skupione wokół jednej dziedziny wiodącej.
- Współpraca sieciowa, zarówno ta wspierająca bezpośrednio animatorów, jak i społeczności lokalne, która powinna się koncentrować wokół dwóch rodzajów sieci:

- wsparcia - w których partnerzy udzielają sobie bezpośredniej pomocy w realizacji swoich zadań,
- inspiracji - których celem jest wspólne wypracowywanie innowacyjnych podejść lub rozwiązań.

Już same przykłady zamieszczone powyżej pokazują jak wiele wyzwań wiąże się z organizacją współpracy. W trakcie naszych spotkań pojawiło się szereg pojęć i konstatacji pokazujących skomplikowanie materii takich jak: partnerstwo jako "dziecko niechciane", lokalne partnerstwa kryzysu, rozmaite klucze doboru partnerów, pytania o to kim są, a kim powinni być gospodarze współpracy itp.

W związku z tym najważniejszy wniosek, jaki się nasuwa, to szerokie podjęcie dyskusji nad współpracą na Pomorzu. Mogłaby być ona realizowana w ramach takich inicjatyw jak:

- Pomorska Szkoła Moderowania Współpracy, do której powinni być rekrutowani nie tylko animatorzy społeczni z NGO, ale także osoby z pozostałych sektorów - administracji i biznesu. Jednym bowiem z celów takiej szkoły powinno być uświadczenie podejść, języka i metodologii współpracy, po to by omijać w przyszłości bariery wynikające z różnych kultur organizacyjnych partnerów.
- Pomorska Sieć Inspiracji - jako stała inicjatywa współpracy tworząca warunki do wymiany doświadczeń i projektowania nowych rozwiązań na rzecz polityki społecznej w regionie.
- Przygotowanie i wydanie podręcznika i/lub cyklu opracowań pod roboczym tytułem "Abecadło Partnerstwa", których celem będzie wszechstronna analiza wyzwań dotyczących zacieśnianiu współpracy na Pomorzu.

Edukacja

Animacja społeczna czerpie całymi garściami z doświadczeń edukacji, inspirowana jest nią, stosuje jako główne narzędzie zmiany. Dzieje się tak dlatego, że nowoczesna animacja społeczna wyrasta ze źródeł pedagogiki społecznej. Naturalna dla człowieka ciekawość świata daje animatorowi silne motywatory do aktywności - poznawanie świata jest aktywnością, wiedza pokazuje perspektywę jak może być, dając jednocześnie nadzieję na nowe, zdobyte umiejętności to nowe możliwości i

poczucie własnej wartości, a przechodzenie z roli "ucznia" w rolę "mistrza" w oparciu o własną wiedzę i doświadczenie zwiększa poczucie wpływu.

Nie można sobie wyobrazić skutecznej animacji społecznej bez działań na edukacyjnych scenach.

Wartości

Edukacja w animacji społecznej ma najczęściej postać edukacji nieoficjalnej, nieformalnej, samoedukacji lub edukacji akcydentalnej. Może być realizowana w formie edukacji bezpośredniej lub w formacie e-learningu, zarówno w wersji synchronicznej, jak i asynchronicznej. Możliwe są oczywiście także hybrydy edukacji w różnych formułach w ramach tego samego projektu animacyjnego. Niezależnie z jakich form i narzędzi się korzysta, edukacja "w służbie" animacji społecznej wyróżnia się kilkoma istotnymi cechami:

- jest organizowana z dużym komponentem gospodarki lokalnymi zasobami wiedzy,
- edukacja jako komponent w projekcie animacyjnym zawsze występuje obok integracji i praktycznego działania,
- katalog podejść edukacyjnych w animacji ma charakter otwarty i nieustannie jest on uzupełniany przez poszukiwanie w takich obszarach jak grywalizacja, edukacja przez rozwiązywanie problemów, edukacja mistrzowska, wspólnotowe wytwarzanie wiedzy itd.,
- społeczności uczące się to jeden z elementów misji animacji społecznej,
- rola animatora społecznego jest na stałe związana z ideą edukacji permanentnej - animator społeczny to człowiek stale uczący się. Bez tego nie jest w stanie wywoływać skutecznie długofalowej zmiany społecznej, właśnie ze względu na długość tego procesu, w trakcie którego pojawia się wiele nowych aspektów, kontekstów, uwarunkowań, zasobów i potencjałów. I stale trzeba zarówno je poznawać, jak i uczyć się sposobów ich wykorzystania.

Praktyki

Pomorskie praktyki edukacyjne są liczne i wielowątkowe. Najbardziej rozpoznawalne są te związane z Uniwersytetami Ludowymi i edukacją wiejską. Ale nie brak też innych wątków. Poznajmy niektóre z nich:

- ULKA - Uniwersytet Ludowy Kobiet Aktywnych - program wzbudzania aktywności i sprawstwa wśród kobiet podbudowana wsparciem mentora, edukatora oraz możliwością uzyskania mikrograntów

<https://kul.org.pl/rusza-kolejna-edycja-universytetu-dla-kobiet-aktywnych/>

- rozwój kompetencji miękkich m.in. przez wolontariat i inne działania młodzieży szkół zawodowych wspierających ich szanse zatrudnienia - projekt Time 4 Youth

<https://morena.org.pl/projekty/time-4-youth-tools-for-support-of-youth-professional-competences/>

- spacerzy z lokalnymi przewodnikami - entuzjastami dzielnic, którzy dzielą się swoją wiedzą zapraszając jednocześnie uczestników do dzielenia się swoją

<https://ikm.gda.pl/projekt/lokalni-przewodnicy-i-przewodniczki/>

Rekomendacje

Skuteczne organizowanie edukacji na rzecz zmiany społecznej jest złożone i wymaga:

- różnicowania form i stylów edukacji tak, aby dotrzeć do osób o różnych nawykach i stylach uczenia się,
- analizy i włączania do animacji różnych nurtów i podejść pedagogicznych, a szczególnie:
  - pedagogika zabawy,
  - pedagogika emancypacyjna,
  - edukacja przez doświadczenie,
  - uczenie wzajemne/społecznościowe,
  - wizyty studyjne,
- permanentnego rozwoju osobistego animatorów poprzez edukację,
- pracy nad pełniejszym wykorzystaniem możliwości, jakie daje edukacji internet i komunikacja zapośredniczona, w tym oparcie edukacji na wspólnych projektach ogólnopolskich i zagranicznych, które w tym formacie mają wielki potencjał przy niewielkim zaangażowaniu środków,

- obok tworzenia własnej, specyficznej edukacji - gromadzenia wiedzy i większego stopnia wykorzystania już istniejących możliwości, np. z wykorzystaniem idei wolnego dostępu do wiedzy; w tym ujęciu animacja powinna się inspirować wątkami z obszaru marketingu wiedzy,
- włączania do edukacji wątków związanych z opowieścią (story telling) np. formatu TED (<https://www.ted.com/>), edukacyjnych mechanizmów tworzenia i publikacji treści, certyfikatów wiedzy i umiejętności, neuronauki i innych innowacyjnych podejść.

IV Świadczenia animatorów społecznych

Ja Animatorka / Animator

Poniżej przedstawione w tabeli filmiki powstały podczas II Pomorskiego Forum Animacji Społecznej na potrzeby tego dokumentu. Należy potraktować tabelę jedynie jako przykład działań oraz motywację do nakręcenia swojej historii. Animacja społeczna jest żywym, zmiennym organizmem.

Więcej przykładów można znaleźć pod linkiem ogólnym:

<https://youtube.com/playlist?list=PLgeij3WvJu-FHrF3S5VEwsj70qfnMJxNI>

Fundacja RC zachęca do dzielenia się własną historią oraz zdobytym doświadczeniem poprzez wysyłanie filmików na ich adres malgorzata.sokolowska@fyndacjarc.org.pl

Szczegóły na stronie Fundacji RC

<https://fundacjarc.org.pl/projekty/kompas-pomorskiej-animacji-spoecznej/>

	Animator	info	Świadczenie - ja Animator Społeczny
1	Mariusz Kowalik	Założyciel Fundacji Mikroakademia. Pandemia spowodowała, że działalność rozpoczętą w Trójmieście Mariusz przeniósł na wieś. Początkowo Fundacja powstała "dla własnych dzieci", aby w ciekawy sposób poszerzać ich wiedzę. Kiedy urosły powstał Projekt Samodyscyplina - młodzież sama decyduje jak chce zminimalizować przemoc rówieśniczą w swoim otoczeniu. Obecnie Fundacja działa na rzecz seniorów.	Kompas Pomorskiej Animacji Społecznej 1 - YouTube
2	Aleksandra Kowalewska - Wójcik	Czynna nauczycielka, filolożka, artystka. Działa również w Domu Sąsiedzkim prowadząc m.in. Klub Językowy i pracując z uchodźcami. Od ponad 30. lat śpiewa w chórze gdzie odkrywa siebie jako społecznika.	Kompas Pomorskiej Animacji Społecznej 2 - YouTube
3	Dariusz Ignatowicz	Forum Animatorów Społecznych z Elbląga; partner Fundacji RC w projekcie KOMPAS. "Animacja społeczna jako misja zmiany".	Kompas Pomorskiej Animacji Społecznej 3 - YouTube

4	Malwina Kozłowska	Koordynatorka Domu Sąsiedzkiego Jaškowa Dolina w Gdańsku. Stawia na współpracę międzypokoleniową i międzykulturową.	Kompas Pomorskiej Animacji Społecznej 4 - YouTube
5	Andrzej Chmielewski	Prezes Stowarzyszenia Dolina Raduni w Straszynie, radny w gminie Pruszcz Gdański. Najważniejsza jest współpraca między ludźmi, organizacjami, samorządem - z kim się da.	Kompas Pomorskiej Animacji Społecznej 5 - YouTube
6	Hektor Rajkowski	Fundacja Pokolenia wspiera aktywność obywatelską mieszkańców Tczewa i okolic, poprzez diagnozę, analizę potrzeb, aż po realizację lokalnych i globalnych działań. Są operatorem małych funduszy "Działaj lokalnie" i Akumulator Społeczny, dzięki którym możliwe jest realizacja zmiany lokalnej.	Kompas Pomorskiej Animacji Społecznej 6 - YouTube
7	Grażyna Michalkiewicz - Goszczyńska	Działalność na emeryturze w gminie Pruszcz Gdański, skierowana do seniorów celu ich animacyjnej aktywizacji.	Kompas Pomorskiej Animacji Społecznej 7 - YouTube
8	Krzysztof Dziwny - Gojtowski	Aktor, lider Teatru Korkoro, który wykorzystuje swoje zdolności dla dobra lokalnej społeczności. Motywację do działań czerpie od pracy z ludźmi, którzy często dzięki zajęciom odkrywają swoje nowe talenty i chęć do tworzenia wspólnoty. "Ważne żeby żyć w zgodzie ze sobą"	Kompas Pomorskiej Animacji Społecznej 8 - YouTube
9	Tomasz Keler	Od 16 lat działa w animacji społecznej, reprezentuje Centrum Inicjatyw Obywatelskich w Słupsku, Pomorską Sieć COP(Centrum Organizacji Pozarządowych). Pracuje z organizacjami pozarządowymi i grupami nieformalnymi. Tomek łączy pozornie niezwiązane ze sobą rzeczy i zasoby lokalnej społeczności w całość. Animacja to "wykrzesanie nowej rzeczywistości z rzeczy, które wydają się okrzeseane"	Kompas Pomorskiej Animacji Społecznej 9 - YouTube
10	Ksenia Stochaj, Natalia Elgebreht	Animatorki społeczne w Fundacji dla Was w Rumii. Animacja to wspólnota, jedność, wzajemne motywacja poprzez dzielenie się tym co kocham, możliwa jest poprzez udostępnienie przestrzeni oraz edukację.	Kompas Pomorskiej Animacji Społecznej 10 - YouTube
11	Łukasz Samborski	Dyrektor Fundacji RC zajmuje się animacją na poziomie instytucjonalnym. Animacja poprzez integrację środowiska animatorów oraz poprzez ich edukację, by nie opierali się jedynie na intuicji ale dzięki zdobytym narzędziom łatwiej współpracowali ze środowiskiem lokalnym.	Kompas Pomorskiej Animacji Społecznej 11 - YouTube

